

Heroverweging 1985

Verkoop Staatsdeelnemingen

5^e HEROVERWEGINGSRONDE

RAPPORT
VERKOOP STAATSDEELNEMINGEN

's-Gravenhage, 19 juli 1985

INHOUDSOPGAVE

	<u>blz.</u>
Hoofdstuk I: <u>Inleiding en taakopdracht.</u>	1
Hoofdstuk II: <u>Algemene overwegingen, criteria en randvoorwaarden</u>	4
Hoofdstuk III: <u>Beoordeling van de verschillende staatsdeelnemingen</u>	9

Bijlagen:

- A. Samenstelling van de werkgroep.
- B. Taakopdracht van de werkgroep.
- C. Taakafbakening.
- D. Overzicht van de resultaten van de staatsdeelnemingen en de winstuitkeringen ten gunste van de Staat.
- E. Mutaties in de staatsdeelnemingen in de periode 1979 t/m 1984.
- F. Staatsbedrijven en -deelnemingen in internationaal perspectief.
- G. Verklaring betreffende het niet deelnemen van de Staat in enkele regionale ontwikkelingsmaatschappijen.

Inleiding

In dit rapport wordt ingegaan op de vraag of het wenselijk is het huidige bestand aan deelnemingen van de Staat in vennootschappen te handhaven of af te stoten. Daartoe heeft de werkgroep¹⁾ primair onderzocht of de motieven die bij de verwerving van de onderscheiden staatsdeelnemingen de doorslag hebben gegeven nog dezelfde geldingskracht bezitten. Tevens is - mede vanuit de optiek van de economische orde - aandacht besteed aan enige criteria die van belang kunnen zijn voor het al dan niet handhaven van de betrokken deelnemingen. Voorts heeft de werkgroep gezien welke randvoorwaarden in acht dienen te worden genomen wanneer bepaalde staatsdeelnemingen, naar haar mening, in beginsel voor afstoting in aanmerking komen.

De werkgroep hecht er aan op voorhand op te merken dat het deelnemen van de overheid in een bedrijf niet een doel op zich zelf is maar een instrument van overheidsbeleid. En waar het deelnemen niet als een zelfstandig doel kan worden aangemerkt, is het afstoten van deelnemingen evenmin als een doel op zich zelf te beschouwen.

Uit hoofdstuk III van het rapport zal blijken dat de diversiteit in de staatsdeelnemingen vrij groot is. In een aantal gevallen gaat het daarbij om participaties waar de staatsdeelneming in feite niet méér representeert dan een juridische vorm om een overheidstaak in bepaalde mate verzelfstandigd uit te voeren.

In andere gevallen gaat het veelal om deelnemingen in bedrijven die opereren in een sfeer van internationale concurrentie.

In het rapport is getracht de betrokken deelnemingen te relateren aan de doeleinden die ermee worden of werden nagestreefd.

De diversiteit van de staatsdeelnemingen geeft aanleiding tot een tweede algemene kanttekening. In discussies over het al dan niet afstoten van staatsdeelnemingen wordt nogal eens de term "privatisering" gebruikt. De werkgroep wijst er in dit verband op dat het bij de huidige staatsdeelnemingen veelal gaat om bedrijven die in alle opzichten te maken hebben met de krachten van de markt en de daaraan inherente concurrentieverhoudingen. Door afstoting van de staatsdeelneming zou daarin op zichzelf niets wezenlijks veranderen.

---

1) De samenstelling van de werkgroep is opgenomen in bijlage A.

Van privatisering in de zin van overheveling van activiteiten van de overheid naar de particuliere sector kan in die gevallen dan ook niet worden gesproken. Privatisering in de bedoelde betekenis zou zich uiteraard wél voordoen bij afstoting van staatsbedrijven en overheidsdiensten die wat de bedrijfsvoering betreft niet, of minder, met marktkrachten maar vooral met het budgetbeginsel van doen hebben.

Zijdelings zij opgemerkt dat het onderhavige onderzoek naar de staatsdeelnemingen dan ook niet in het kader van de privatiseringsactiviteiten doch in het kader van de heroverwegingsonderzoeken is verricht.

Een derde algemene opmerking betreft het karakter van de opbrengsten die uit de eventuele verkoop van staatsdeelneming voortvloeien. Het gaat hier om liquidatie van activa van de Staat met een eenmalige opbrengst. Handhaving van het staatsvermogen zal plaatsvinden indien de betreffende opbrengsten worden aangewend voor beperking van staatsschuld of voor verwerving van andere activa. Beperking van staatsschuld zal leiden tot lagere rentelasten van het Rijk. Vanzelfsprekend zullen de eventueel aan de Staat toevloeiende winstuitkeringen bij afstoting van de betrokken deelneming beëindigd worden en in de te bedingen verkoopprijs zal daarmee dan ook rekening moeten worden gehouden.

Opgemerkt zij voorts dat de verwerving van andere activa uit de opbrengst van eventueel af te stoten deelnemingen soms, in plaats van een min of meer permanente inkomensstroom, een duurzame exploitatielast met zich kan brengen.

Overigens zij er op gewezen dat vermogenstransacties geen bijzondere behandeling krijgen in het hedendaagse begrotingsbeleid.¹⁾

Een speciale budgettaire behandeling van de opbrengsten uit liquidatie van staatsdeelnemingen ligt uit dien hoofde dan ook niet voor de hand.

Tenslotte vraagt de werkgroep aandacht voor het "announcement effect" dat zich zou kunnen voordoen bij concrete beslissingen terzake van het afstoten van individuele staatsdeelnemingen. Zoveel mogelijk zou moeten worden voorkomen dat de vennootschappelijke belangen van de betrokken onderneming, als ook de bij verkoop van de staatsdeelneming te behalen opbrengst door dit effect worden geschaad. In ieder geval ware grote terughoudendheid te betrachten ten aanzien van mededelingen over de omvang en het tijdstip van een eventueel af te stoten staatsdeelneming, in het bijzonder wanneer de betreffende onderneming aan de beurs genoteerd is.

1)

Zo worden, in de sfeer van de uitgaven, kredieten en investeringen niet anders behandeld dan inkomensoverdrachten en consumptieve bestedingen.

Nadere afbakening taakopdracht

Uitgaande van de in algemene termen geformuleerde taakopdracht die aan de werkgroep is gegeven¹⁾ heeft de groep zich nader beraden over het door haar in beeld te brengen onderzoeksterrein. Zij is daarbij tot de volgende afbakening gekomen:

- Primair is het onderzoek afgestemd op die bedrijven (ca. 40 in totaal) die de privaatrechtelijke vorm van een N.V. of een B.V. hebben en waarin de Staat rechtstreeks als aandeelhouder participeert, zij het met een 100% deelneming, dan wel met een meerderheids- of een minderheidsbelang. De in dit kader te bespreken ondernemingen zijn aangegeven in bijlage D en worden behandeld in hoofdstuk III van dit rapport.
- Niet wordt ingegaan op de vier staatsbedrijven: de PTT, het Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf, de Rijksmunt en het Staatsvissershavenbedrijf. Ook dochtermaatschappijen van deze staatsbedrijven vormen geen onderwerp van het rapport.
- De indirecte deelnemingen voor risico van de Staat via de Stichting Industrieel Garantiefonds, via de Nationale Investeringsbank en via de regionale ontwikkelingsmaatschappijen zijn buiten beschouwing gelaten. Wel zijn te dien aanzien enige kanttekeningen opgenomen in bijlage C van het rapport. Zulks geldt eveneens voor de zogenoemde "één gulden stichtingen" waarbij het gaat om ondernemingen waarvan de economische eigendom om uiteenlopende redenen in handen van de Staat is gekomen en de betrokken aandelen in afzonderlijke stichtingen zijn ondergebracht.

Voor een nadere toelichting op de taakafbakening zij verwezen naar bijlage C.

¹⁾

 Zie bijlage B.

Hoofdstuk II:

Algemene overwegingen, criteria en randvoorwaarden.

Pragmatische invalshoek

Zoals in de Inleiding al is opgemerkt, heeft de werkgroep de bestaande staatsdeelnemingen zoveel mogelijk gerelateerd aan de doeleinden die ermee worden of werden nagestreefd. In dit kader is tevens nagegaan of zich bij de staatsdeelnemingen (deel)taken van overheidsbeleid voordoen, al dan niet in samenwerkingsverbanden tussen centrale- en lagere overheid. Daarbij is onder meer bezien of bij de staatsdeelnemingen bepaalde, nog steeds, gewenst geachte openbare voorzieningen in het geding zijn, dan wel of sprake is van exploitatie van monopolies of van eigen behoeften van de Staat.

De invalshoek van waaruit de werkgroep in dit verband heeft geopereerd, is veel-
eer van pragmatische- dan van ideologische aard. Naar de mening van de werkgroep is een pragmatische benadering van de vraag of bepaalde staatsdeelnemingen al dan niet gehandhaafd dienen te worden - c.q. al dan niet moeten worden aangegaan - ook alleszins te rechtvaardigen in de Nederlandse verhoudingen.

Hoewel het zeer moeilijk is internationale vergelijkingen te maken, komt uit diverse studies toch duidelijk het beeld naar voren dat het gewicht van staatsbedrijven en staatsdeelnemingen in het economisch proces in Nederland betrekkelijk gering is in vergelijking met andere West-Europese landen zoals West-Duitsland, Frankrijk, Groot Brittannië en Italië.

Ofschoon zich thans in enige van die landen - en vooral in het V.K. - ontwikkelingen voordoen naar beperking van de staatsbetrokkenheid bij ondernemingen, zal de omvang van die betrokkenheid niet snel zijn teruggebracht tot de Nederlandse proporties. In bijlage F wordt nader aandacht besteed aan de internationale vergelijking.

De in internationaal opzicht relatief bescheiden omvang van staatsbedrijven en staatsdeelnemingen in Nederland hangt samen met de vrij grote mate van consensus die zich in ons land heeft ontwikkeld over het uitgangspunt dat de overheid in beginsel niet als ondernemer of als belegger in de marktsector dient op te treden. Aan de eigen verantwoordelijkheid en de eigen initiatieven van ondernemingen is ten onzent steeds groot belang toegekend en de overheid heeft zich dan ook in het algemeen zeer terughoudend opgesteld bij het aangaan van staatsdeelnemingen en het oprichten van staatsbedrijven.

Vrij algemeen wordt in ons land ook erkend, dat de overheid primair een voorwaardenscheppende rol in het economische proces heeft door het bevorderen van goede algemeen-economische en financiële voorwaarden waaronder het bedrijfsleven zijn verantwoordelijkheden en initiatieven kan waarmaken en ontplooiën.

Anderzijds bestaat in grote lijnen communis opinio over de wenselijkheid dat de overheid corrigerend en aanvullend moet kunnen optreden indien het marktmechanisme tot ongewenste neveneffecten leidt.

Tegen deze achtergronden werden en worden staatsdeelnemingen in Nederland als regel dan ook niet gezien als een principieel na te streven doel. Slechts bij wijze van uitzondering en vanwege specifieke pragmatische redenen zijn de staatsdeelnemingen in ons land tot stand gekomen. Daaraan kan worden toegevoegd dat, waar de Staat als aandeelhouder-financier in ondernemingen is gaan participeren, als regel de noodzaak van marktconformiteit en van rendement voorop bleef staan. De betrokken N.V. of B.V. is door de staatsdeelneming dan ook geenszins "in dienst van de Staat" getreden¹⁾.

In tegenstelling tot de situatie in bijvoorbeeld Italië en Frankrijk wordt het instrument van de staatsdeelneming in Nederland in beginsel niet voor "bedrijfsvreemde" doeleinden gehanteerd. In het algemeen hebben de staatsdeelnemingen in bedrijven de juridische vorm van een (structuur) N.V., waarin de directe invloed van de Staat beperkt is en de verantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering geheel bij het bestuur van de vennootschap blijft liggen.

Ook waar het (deel)taken van overheidsbeleid betreft is de staatsdeelneming als juridische vorm veelal juist doelbewust gekozen om de uitvoering van die taak, op enige afstand van het politieke- en ambtelijke gebeuren, op zakelijke wijze te doen plaatsvinden.

In die gevallen werd de staatsdeelneming dan ook veelal meer ingegeven door de wens de directe overheidsinvloed te beperken dan door het oogmerk die invloed te vergroten.

Criteria

De voorgaande beschouwingen mogen duidelijk maken dat bij de staatsdeelnemingen in het algemeen een zakelijke en marktconforme benadering voorop staat. Daarmee is overigens niet gezegd dat een kritische evaluatie van het aantal staatsdeelnemingen en de omvang ervan minder noodzakelijk zou zijn.

Bedacht moet immers worden dat er, ondanks de zakelijke intenties, niettemin ook gevaren kunnen zijn verbonden aan het instrument van de staatsdeelneming.

¹⁾ H.J. de Ru: Staatsbedrijven en Staatsdeelnemingen, Nijmegen 1981.

Zo is het risico niet denkbeeldig dat zich, bewust of onbewust, een bevoordeling voordoet van ondernemingen met staatsdeelneming. (Denkbaar is overigens ook dat de overheid, juist om dit risico te vermijden, naar de kant van een overdreven stringente behandeling van het betrokken bedrijf doorslaat.)

Daarnaast is er het gevaar van onzuivere vermenging van overheidswensen en een bedrijfseconomisch verantwoord ondernemingsbeleid. Ook bestaat de kans dat in het betrokken bedrijf onvoldoende aanpassingen aan zich wijzigende omstandigheden plaatsvinden wanneer het management van de onderneming er namelijk meent van te mogen uitgaan dat de Staat als aandeelhouder borg zal staan voor de continuïteit van de onderneming.

Ofschoon verschillend kan worden gedacht over het gewicht dat aan bovengenoemde gevaren moet worden toegekend leiden deze de werkgroep wel tot de conclusie dat voor het deelnemen van de Staat in ondernemingen specifieke, doorslaggevende redenen aanwezig moeten zijn.

Wanneer daarvan niet meer, of in onvoldoende mate, sprake zou zijn, is er naar de opvatting van de werkgroep aanleiding de deelneming te beëindigen.

Bij de beoordeling van de afzonderlijke staatsdeelnemingen is dan ook nagegaan of het destijds met de deelneming beoogde doel inmiddels al dan niet is bereikt. Bezien is vervolgens of het beoogde doel nog voldoende actueel is en - zo ja - of staatsdeelneming nog steeds het meest geëigende instrument is ter realisering van dat doel.

Bij deze pragmatische toetsing is onder meer bezien of de staatsdeelneming er toe strekt een gewenst niveau van openbare voorzieningen in stand te houden c.q. of bij de deelnemingen taken van overheidsbeleid een rol spelen. Tevens is nagegaan of de deelneming de exploitatie van een monopolie betreft, danwel of de deelneming nodig is om in een eigen behoefte van de Staat te voorzien.

Via deze benadering is de werkgroep ten aanzien van een groot aantal deelnemingen tot de conclusie gekomen dat het afstoten daarvan tot aantasting van de nagestreefde doeleinden kan leiden tenzij een adequaat alternatief voor het deelnemingsinstrument voorhanden zou zijn.

Dergelijke alternatieven komen echter naar de mening van de werkgroep niet in aanmerking indien zij omslachtiger, bureaucratischer of duurder zijn dan de deelnemingsvorm.

De beoordeling dient naar de mening van de werkgroep anders uit te vallen bij deelnemingen die tot doel hadden activiteiten in de marktsector tot stand te brengen of in stand te houden.

In een aantal gevallen heeft de werkgroep te dien aanzien geconstateerd dat het beoogde doel is gerealiseerd en dat voortzetting van de activiteiten van het betrokken bedrijf ook zonder staatsdeelneming kan geschieden. In enige andere gevallen kan de gewenste overheidsinvloed volgens de werkgroep ook met een geringere staatsdeelneming dan de huidige worden gerealiseerd.

Randvoorwaarden

Waar voor een aantal deelnemingen is geconcludeerd dat gehele of gedeeltelijk afstoting in beginsel aanbeveling verdient heeft de werkgroep zich tevens gebogen over de randvoorwaarden die bij de feitelijke verkoop in acht moeten worden genomen. Als zodanig kunnen zich immers aspecten voordoen die de daadwerkelijke verkoop voorshands bemoeilijken, vertragen of zelfs duurzaam in de weg staan.

Bedoelde randvoorwaarden kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op de consequenties van internationale afspraken of verdragen of op de wens de eigendom en de zeggenschap niet in ongewenste handen te zien komen. Daarnaast moet in de sfeer van de randvoorwaarden acht worden geslagen op de vennootschappelijke belangen van de betrokken onderneming c.q. de rechtspositie van de werknemers. En uiteraard zal er, wat de te behalen opbrengst bij verkoop van de deelneming betreft, een redelijke verhouding moeten zijn tussen enerzijds (de contante waarde van) de verwachte winstuitkeringen bij behoud van de deelneming en de te verkrijgen middelen ingeval van afstoting anderzijds. Tevens zal daarbij de intrinsieke waarde van de desbetreffende staatsdeelneming in ogenschouw moeten worden genomen.

Daar waar de Staat gegronde redenen zou hebben om de toekomstige winstverwachtingen van de onderneming hoger in te schatten dan de potentiële kopers zouden doen, kan er voor de Staat aanleiding zijn uitstel van verkoop te overwegen.

Voorts verdienen bij deelnemingen in beursgenoteerde ondernemingen nog bijzondere aandacht de mogelijke effecten op de beurskoers van een fonds indien de Staat het voornemen tot gehele of gedeeltelijke afstoting bekend maakt. Het is in dat verband van groot belang dat naar buiten toe vast staat dat de Staat niet geforceerd het belang zal verkopen.

Eveneens zal aandacht moeten worden besteed aan het aspect dat afstoting van een staatsdeelneming in een bepaald bedrijf problemen kan oproepen als het betrokken bedrijf het aandelenkapitaal door middel van een emissie wil uitbreiden. Beide vormen van aandelen-aanbod richten zich immers als regel op dezelfde potentiële kopers. Het is derhalve van belang een goede afstemming terzake te plegen met de vennootschap.

Meer in het algemeen dienen mogelijk optredende negatieve effecten op de vermogensmarkt voor risicodragend kapitaal te worden vermeden. Het heersende beursklimaat en de voor belegging beschikbare fondsen bij particulieren en instellingen zullen daarom bij de timing en de omvang van het af te stoten pakket een rol behoren te spelen.

Modaliteiten

De werkgroep is niet ingegaan op de specifieke modaliteiten die bij een daadwerkelijke verkoop van bepaalde staatsdeelnemingen aan de orde moeten komen. Naar haar mening zal van geval tot geval moeten worden bezien of en in hoeverre het nuttig is speciale deskundigen op dit vlak in te schakelen.

Beheerskosten

De werkgroep heeft slechts globaal bezien welke kosten gemoeid zijn met het beheer van de staatsdeelnemingen door de Rijksoverheid. Bij dat beheer gaat het voornamelijk om het uitoefenen van aandeelhoudersrechten en de werkzaamheden ten behoeve van de advisering van de ambtelijke commissarissen, die in de betrokken ondernemingen functioneren. Vele staatsdeelnemingen, met name de grotere, betreffen structuurvennootschappen, waarvan de formele aandeelhoudersrechten beperkt zijn. Het beheer van de deelnemingen is gespreid over zes departementen die ieder, overigens vaak tezamen met een ander departement, hun deelnemingen beheren.

Naar ruwe schatting beslaan de genoemde werkzaamheden voor alle staatsdeelnemingen tezamen ca. 7-9 mensjaren, verspreid over diverse functionarissen. Daarnaast is een aantal ambtenaren als commissaris verbonden aan bedrijven met staatsdeelneming. Het tijdsbeslag dat voor deze ambtenaren met de commissariaten is gemoeid laat zich moeilijk kwantificeren. Tegenover dit tijdsbeslag staat overigens de commissarisbeloning welke in de algemene middelen vloeit.

Concrete aanbevelingen m.b.t. de onderscheiden staatsdeelnemingen

Uitgaande van het onderzoek naar de actualiteit van de oorspronkelijke motieven voor de verschillende staatsdeelnemingen en rekening houdend met de vermelde criteria en randvoorwaarden heeft de werkgroep van geval tot geval bezien of handhaving dan wel afstoting van de betrokken deelneming aanbeveling verdient. Voor de bevindingen waartoe de werkgroep ter zake is gekomen zij verwezen naar het hierna volgende hoofdstuk III.

Hoofdstuk III:

Beoordeling van de verschillende staatsdeelnemingen

Tegen de achtergrond van de in hoofdstuk II gepresenteerde overwegingen heeft de werkgroep zich nader beraden over de motivering en de opportuniteit van handhaving dan wel afstoting van de bestaande staatsdeelnemingen.

Een overzicht van de verschillende staatsdeelnemingen is opgenomen in bijlage D. De in dat overzicht gepresenteerde indeling van de staatsdeelnemingen wordt in de navolgende evaluatie aangehouden.

A.1.

De Nederlandsche Bank N.V.

Sedert 1948, toen de "Wet nopens de naasting der aandelen in de Nederlandsche Bank N.V." (Stb. 1948, I 165) van kracht werd, bezit de Staat alle aandelen (f 20 mln.) van de Nederlandsche Bank. De leden van de Raad van Commissarissen en ook de leden van de Directie worden benoemd door de Kroon. De taken en bevoegdheden van de Nederlandsche Bank zijn geregeld in de Bankwet 1948, de Wet Toezicht Kredietwezen, de Wet Financiële Betrekkingen Buitenland en diverse Koninklijke Besluiten die op grond van deze wetten zijn genomen.

De publieke functie van de Nederlandsche Bank, waarbij met name de bankbiljettenuitgifte, het monetaire beleid en het toezicht op de kredietinstellingen aan de orde zijn, vormt een evidente reden om de 100% staatsdeelneming te handhaven.

A.2.

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten (BNG)

In 1925 werd de voormalige Gemeentelijke Credietbank N.V. - die was opgericht in 1914 - omgezet in de Bank voor Nederlandsche Gemeenten N.V. Sedertdien neemt de Staat voor 50% (nominaal f 145,9 mln.) deel in het geplaatste aandelenkapitaal. In de Raad van Commissarissen hebben twee regeringscommissarissen zitting. Daarnaast oefent de Staat i.c. de Minister van Financiën, monetair toezicht uit op de BNG.

Het bedrijf van de BNG bestaat al van oudsher voor het overgrote deel uit (lange en korte) kredietverlening aan gemeenten en andere lagere overheden. Het motief voor staatsdeelneming was destijds het groot belang dat de gemeenten en de andere lagere overheden te allen tijde over voldoende financieringsmiddelen kunnen beschikken. De Staat heeft dan ook aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten, die op dit gebied een zeer belangrijke intermediaire functie voor de lagere overheden vervult, een liquiditeitsgarantie gegeven.

Het aandeelhouderschap van de Staat is geen doel op zich maar bezegelt en ondersteunt de betrokkenheid die de Staat op andere wijze heeft en maakt het mogelijk tijdig en voldoende inzicht te behouden in het beleid en de gang van zaken, via aanwezigheid in de organen van de vennootschap.

Een vraag is of het nodig is dat de deelneming 50% bedraagt. Een vermindering van de staatsdeelneming zou betekenen dat de aandelen moeten worden overgenomen door lagere publiekrechtelijke lichamen. Afstoting van staatsaandelen aan de particuliere sector zal op verzet stuiten bij de andere aandeelhouders.

De werkgroep is van mening dat het volledig afstoten van de staatsdeelneming in de Bank voor Nederlandsche Gemeenten N.V. niet opportuun is. Op termijn wordt vermindering van het belang echter niet uitgesloten.

A.3. Nederlandse Middenstandsbank (NMB) N.V.

De NMB bestaat sinds 1927 en de Staat neemt deel sedert 1942. Per ultimo 1984 bezat de Staat 21,75% - nominaal ruim f 66,4 mln. - van het geplaatste en gestorte aandelenkapitaal. In de vergadering van prioriteitsaandeelhouders heeft de Staat een meerderheidspositie. De bevoegdheden van de vergadering van prioriteitsaandeelhouders hebben uitsluitend betrekking op statutenwijzigingen of ontbinding van de vennootschap. De Minister van Financiën benoemt drie leden van de Raad van Commissarissen.

Het motief voor de staatsdeelneming in 1942 lag in de gewenste vermogensversterking voor de NMB, die vooral werkzaam was ten behoeve van de financiering van het midden- en kleinbedrijf. De NMB was destijds in vergelijking met het overige bankwezen sterk ondergekapitaliseerd en de staatsdeelneming, die oorspronkelijk 86% bedroeg, bracht daarin een verbetering tot stand.

Langs wegen van geleidelijkheid is de staatsdeelneming in de loop der jaren tot de eerdergenoemde 21,75% gereduceerd.

Inmiddels is de NMB niet meer te beschouwen als de enige resp. de belangrijkste financier ten behoeve van het midden- en kleinbedrijf. Ook andere banken zijn op dit terrein werkzaam.

In de tijd dat de Kredietbeschikking Midden- en Kleinbedrijf slechts via het kanaal van de NMB werd geleid, kon in diverse opzichten worden gesproken van een taakvervulling die de NMB mede ten behoeve van de overheid vervulde. Een (minderheids)staatsdeelneming in de NMB kon om die reden alleszins worden verdedigd. Sinds geruime tijd is een einde gekomen aan de monopoliepositie van de NMB bij de verstrekking van financieringen in het kader van de Kredietbeschikking Midden- en Kleinbedrijf.

Naar de mening van de werkgroep zijn er thans geen principiële redenen meer, die handhaving van de staatsdeelneming in de NMB noodzakelijk maken.

Overigens zij verwezen naar het vermelde in hoofdstuk II over beursfondsen.

A.4.

De Nationale Investeringsbank (NIB) N.V.

De Staat bezit 50 1/3% (nominaal ruim f 50 mln.) van het aandelenkapitaal van de NIB. De Minister van Financiën benoemt drie leden van de Raad van Commissarissen. De President-Directeur en de Directeur-Secretaris worden benoemd door de Kroon.

Bij de oprichting in 1945 van de Maatschappij tot Financiering van het Nationaal Herstel (de Herstelbank) was het belangrijkste motief voor de Staat het weer op gang brengen van het produktie-apparaat in Nederland.

Tezamen met financiële instellingen werd daarom de Herstelbank opgericht. Later verschoof dit motief naar de opvatting dat de bank ook na de wederopbouwperiode een taak had bij het bevorderen van de nationale welvaart en in het bijzonder bij het stimuleren van het Nederlandse bedrijfsleven en het financieren van bedrijfsinvesteringen.

De NIB - als voortzetting van de Herstelbank - vervult een zeer specifieke functie temidden van de financiële instellingen in Nederland. Enerzijds is de NIB, wanneer zij financiert voor eigen rekening en risico, een gespecialiseerde instelling die slechts kredieten op middellange termijn verstrekt. Anderzijds vervult zij voor de overheid een aantal belangrijke functies. Zo voert de NIB de Regeling Bijzondere Financiering uit waarbij zij onder staatsgarantie middellange kredieten - al dan niet achtergesteld - aan het bedrijfsleven verstrekt. Voorts is de NIB lasthebber en adviseur van de Staat der Nederlanden - met name het Ministerie van Economische Zaken - bij de uitvoering van de Regeling Herstelfinanciering en de vroegere Werkgelegenheidsgelden.

Een en ander brengt met zich mee dat een groot deel van de risico's die met de activiteiten van de NIB gepaard gaan, rechtstreeks door de Staat werden en worden gedragen.

De NIB bevindt zich in voldoende mate "at arm's length" van de overheid om ten opzichte van die overheid de gewenste onafhankelijkheid bij de advisering op basis van de eigen bancaire expertise te kunnen betrachten. Ook ten opzichte van andere aandeelhouders - te weten het commerciële bankwezen - heeft de NIB een positie die in voldoende mate onafhankelijk is om goed als intermediair tussen het bankwezen en de overheid te kunnen functioneren. De onafhankelijkheid naar de bancaire sector acht de werkgroep ook essentieel voor de continuïteit van de vennootschap in de specifieke positie die zij inneemt als verstrekker van uitsluitend middellang krediet aan het bedrijfsleven.

Zo zou het goed functioneren van de NIB op de specifieke terreinen van haar werkgebied in het gedrang kunnen komen als het staatsaandelenbezit in de NIB zou worden afgestoten en dit vervolgens geheel of overwegend in handen van de bancaire sector zou komen.

De werkgroep is van opvatting dat het bestaande evenwicht in de aandeelhoudersconstructie voor de continuïteit en de adequate functionering van de vennootschap en voor een goede taakuitoefening bij de overheidsinstrumenten van wezenlijke betekenis is. Afstoting van de staatsdeelneming acht de werkgroep niet opportuun.

A.5. Nederlandse Waterschapsbank (NWB) N.V.

De Staat heeft 21,5% van het geplaatste aandelenkapitaal - nominaal ca f 3,4 mln. - in handen.

De staatsdeelneming bestaat sinds 1 juli 1982. Een belangrijk motief was toen, dat de bijzondere positie van de NWB bij de financiering van waterschappen en aanverwante publiekrechtelijke lichamen en rechtspersonen een gewenst geachte versterking diende te krijgen door staatsdeelneming. De Staat heeft er belang bij dat de genoemde instellingen kunnen beschikken over voldoende krediet tegen passende voorwaarden en dat dit op een ordelijke wijze via de kapitaalmarkt geschiedt. De NWB is destijds namelijk uitgezonderd van de Wet toezicht kredietwezen (Wtk) waardoor het monetaire en bedrijfseconomische toezicht rechtstreeks door de Minister van Financiën wordt uitgeoefend. Bovendien is de NWB van staatswege een crediteurengarantie verleend. Daarom werd invloed van de Staat en in samenhang daarmee een deelneming van 21,5% in 1982 wenselijk geacht.

De argumenten die zijn genoemd bij de bespreking van de staatsdeelneming in de BNG zijn tot op zekere hoogte ook van toepassing op de NWB. NWB en BNG opereren op de markt ten behoeve van de lagere overheden. Ook hier geldt dat afstoting van Staatsaandelen aan de particuliere sector op verzet zal stuiten bij de andere aandeelhouders.

De ontwikkeling die de NWB de laatste paar jaren heeft doorgemaakt doet de vraag opkomen of handhaving van het belang van de centrale overheid op termijn nog wel wenselijk c.q. noodzakelijk is. Dit is in eerste instantie afhankelijk van de vraag of de crediteurengarantie en het bedrijfseconomisch toezicht van Staatswege kunnen worden beëindigd. Zolang dit niet het geval is, is de werkgroep van mening dat verminderen of afstoten van de staatsdeelneming in de NWB niet opportuun is.

A.6. Nederlandse Financierings Mij. voor Ontwikkelings-
landen (FMO) N.V.

De Staatsdeelneming in de FMO, die van juni 1970 dateert, bedraagt 51% - ruim f 2,6 mln. - van het aandelenkapitaal.

De FMO werd opgezet als een samenwerking tussen de Staat en het bedrijfsleven, omdat het naar de mening van de regering van belang werd geacht dat naast de overheidshulp aan ontwikkelingslanden, de stroom van particulier kapitaal naar deze landen wordt vergroot. Tevens wordt via de FMO de zakelijke-, de organisatorische- en de technische ondersteuning van het bedrijfsleven in de ontwikkelingslanden bevorderd.

De FMO kan haar doeleinden slechts bereiken doordat de Staat zorg draagt voor de financiële middelen die nodig zijn ter medefinanciering van ondernemingen in ontwikkelingslanden. Deze vergaande beleids- en financiële betrokkenheid, die los staat van het aandeelhouderschap, rechtvaardigt niettemin een belangrijke deelneming in FMO. Daardoor verzekert de Staat zich van tijdig en voldoende inzicht en van invloed op de gang van zaken binnen de vennootschap, waarvan zij in feite het gehele risico draagt.

Tegelijkertijd is de vennootschapsvorm zowel in de richting van de ondernemingen in ontwikkelingslanden als voor het samenwerkingspatroon in Nederland de meest voor de hand liggende organisatorische opzet.

De werkgroep is daarom van opvatting dat het aanbeveling verdient de staatsdeelneming in de FMO te handhaven zolang de beschreven beleidsdoelstellingen van kracht blijven.

A.7.

CF Kantoor voor Staatsobligaties B.V.

De staatsdeelneming bestaat sinds de oprichting in februari 1973. De Staat heeft een meerderheidsbelang in de vennootschap. De benoeming van de Directie en de Commissarissen vindt plaats door de Staat. De omvang van de deelneming is thans nominaal f 21.000,--, de rest - f 14.000,-- - is eigendom van het Centrum voor Fondsenadministratie, een dochter van de Vereniging voor de Effectenhandel.

Het motief voor de oprichting was het leveren van een bijdrage aan het streven naar een efficiënt effectenverkeer en -bewaarbedrijf. De motieven voor staatsdeelneming spruiten vooral voort uit de positie van de Staat als geldnemer en schuldenaar en zijn, gelet op de zeer sterke groei van de staatsschuld, van nog toegenomen betekenis geworden. De Staat is geen lid van de Vereniging voor de Effectenhandel en heeft ter versteviging van zijn positie daarom behoefte aan een juridische entiteit tussen zichzelf en het Centrum voor Fondsenadministratie dat de administratieve verwerking verricht.

De gekozen opzet bij de oprichting van de vennootschap waarborgt op de beste wijze de onafhankelijkheid, de zeggenschap en de controle die bij deze instelling in het geding zijn. De Werkgroep is daarom van mening dat het aanbeveling verdient deze staatsdeelneming te handhaven.

A.8. Hollandse Signaalapparaten (HSA) B.V.

De Staat neemt sedert 1956 deel in het gewone aandelenkapitaal van HSA. De motieven voor deelneming lagen enerzijds in het belang van HSA als leverancier van strategische apparatuur voor Defensie en anderzijds in overwegingen die samenhangen met de grote exportbelangen van HSA. De afnemers van de HSA-producten zijn overwegend nationale overheden die de betrokkenheid van de Nederlandse Staat positief waarderen.

De huidige staatsdeelneming bedraagt nog slechts 1% (nominaal f 1,8 mln.). In 1978 is namelijk de oorspronkelijke 8 1/3% deelneming teruggebracht tot de huidige 1%. Eén lid van de Raad van Commissarissen wordt benoemd in nauw overleg met de Staat. Gelet op bovenvermelde motieven voor de staatsdeelneming, die ten dele ook nu nog van betekenis zijn, acht de werkgroep handhaving van de, minimale, staatsdeelneming niet noodzakelijk, maar nuttig.

A.9. N.V. Haven van Vlissingen

De Staat neemt - sinds 1934 - voor f 1,1 mln. deel in het gewone aandelenkapitaal van deze N.V. Dat is 35% van het totale aandelenkapitaal. De Staat benoemt rechtstreeks drie commissarissen. Overige aandeelhouders zijn de gemeente Vlissingen, de provincie Zeeland, de regionale Kamer van Koophandel en de N.V. Nederlandse Spoorwegen. De N.V. beheert de havenoutillage en verricht diensten ten behoeve van overslag en transport.

Het oorspronkelijke motief voor de deelneming lag - naast de behartiging van regionale belangen - in de behoefte aan een evenwichtige en doelmatige beheersconstructie voor de haven in engere zin. In 1970 is het beheer van de haven echter overgenomen door het havenschap Vlissingen.

Weliswaar spelen regionale belangen nog steeds een rol, maar de werkgroep tekent hierbij aan dat dit regionale aspect niet doorslaggevend hoeft te zijn voor het handhaven van de staatsdeelneming. Afstoting zou dan ook voor de hand liggen.

Zolang de regionale mede-aandeelhouders er echter aan hechten aandeelhouder te blijven lijkt afstoting aan de particuliere sektor moeilijk realiseerbaar. Daarom dient het streven erop gericht te zijn het staatsbelang aan de andere aandeelhouders te verkopen.

A.10. Koninklijke Nederlandse Springstoffen (KNSF) N.V.

De Staat bezit 50% van de aandelen - nominaal f 1 mln. - van de N.V. Koninklijke Nederlandse Springstoffenfabriek die op zijn beurt voor 50% aandeelhouder is van Muiden Chemie B.V. De andere 50% van de aandelen van Muiden Chemie B.V. zijn in handen van Dynamit Nobel AG. Verder bezit KNSF het onroerend goed dat Muiden Chemie B.V. voor haar bedrijf gebruikt.

Bijna alle andere aandelen KNSF zijn in handen van het Nederlands Administratie en Trustkantoor, dat daarvoor certificaten heeft uitgegeven die op de Amsterdamse beurs worden verhandeld. Een klein deel van de aandelen is in handen van enkele particulieren. De Staat benoemt twee commissarissen bij KNSF.

Muiden Chemie B.V. is in Nederland de enige producent van rookzwak buskruit. Om niet in crisissituaties van andere landen afhankelijk te zijn, wordt het binnen het Ministerie van Defensie wenselijk geacht dat kruitproductie in Nederland aanwezig blijft.

De Staat bezit indirect 25% van Muiden Chemie B.V. en kan daarmee voldoende invloed uitoefenen om te bewerkstelligen dat kruitproductie door Muiden Chemie B.V. in Nederland kan plaatsvinden. Overigens exporteert Muiden Chemie B.V. een niet onaanzienlijk deel van de produktie en behaalt daarmee goede resultaten. Indien defensiebelangen zulks inderdaad wenselijk maken - een gegeven dat buiten het beoordelingsvermogen van de werkgroep ligt - is het met de huidige bezitsverhoudingen mogelijk met relatief weinig middelen een zekere invloed te houden op het Nederlandse karakter van Muiden Chemie B.V. In het tegenovergestelde geval zou gehele of gedeeltelijke afstoting van de deelneming in KNSF via het administratiekantoor en de beurs kunnen plaatsvinden.

B.1. Eurometaal N.V.

De Staat bezit 70% van de aandelen (nominaal f 14 mln.) Eurometaal en Dynamit Nobel AG de overige 30% (nominaal f 6 mln.).

Eurometaal N.V. is ontstaan uit het meer dan 300 jaar oude Staatsbedrijf "Artillerie Inrichtingen". In het 12½ jarig bestaan van de N.V. is het streven gericht op een grotere commercialisatie en meer export. Het Ministerie van Defensie is echter nog steeds de grootste afnemer van Eurometaal. Handhaving van een munitie-industrie in Nederland wordt door het Ministerie van Defensie van strategisch belang geacht. Daartoe is een staatsdeelneming van substantiële omvang in Eurometaal dienstig. Dit neemt niet weg, dat Eurometaal zich verder zal moeten kunnen ontwikkelen als zelfstandige onderneming met internationaal concurrerende prijzen. De werkgroep neemt er goede nota van, dat daartoe sinds enige tijd een vergroting van het aandeel van private partners en een overeenkomstige verlaging van het staatsaandeel wordt nagestreefd.

C.1. Centrale Organisatie voor Radio-actief Afval B.V.
(COVRA)

Momenteel bezit de Staat met nominaal f 500,-- 1,25% van het geplaatste kapitaal van de vennootschap. De deelneming bestaat sedert december 1982.

Het ligt in de bedoeling de COVRA om te zetten in een N.V. met een maatschappelijk kapitaal van f 40 mln., waarvan f 8 mln. geplaatst. In het geplaatste kapitaal is de Staat voornemens voor 10% deel te nemen. Bij de aanvang zal daarop een kwart, zijnde f 0,2 mln. door de Staat worden gestort.

De participatie van de Staat bij de oprichting van COVRA B.V. resp. t.z.t. bij de omzetting van COVRA in een N.V. is mede ingegeven door de overweging dat daardoor een gewenst geachte deelneming door andere participanten wordt bevorderd. Alleen al om die reden ligt afstoting van de staatsdeelneming op dit moment niet voor de hand. Daar komt bij, dat de problematiek van de zorg voor in Nederland aangeboden radio-actief afval thans nog een maatschappelijk zeer gevoelige zaak is.

De Staat heeft door de statuten en bij overeenkomst invloed op de samenstelling van de Raad van Commissarissen en de Directie van COVRA en kan er op toezien dat het algemeen belang van een adequate behandeling van het radio-actief afval wordt veilig gesteld. De constructie van het mede-aandeelhouderschap is doelmatiger dan het treffen van specifieke regelingen die de rechtstreekse overheidsinvloed tot gelding kunnen blijven brengen.

Afstoting van de staatsdeelneming, resp. het afzien van de deelneming bij de uitbreiding en omzetting van COVRA in een N.V. is naar de mening van de werkgroep thans niet actueel.

C.2. A.V.R.-Chemie Bouw B.V.

De Staat bezit 10% (f 33.000,-- nominaal) van het geplaatste aandelenkapitaal. Deze deelneming dateert van december 1984 toen de AVR-Chemie Bouw B.V. werd opgericht als beherend vennoot van de AVR-Chemie C.V.

Deze laatste - eveneens in december 1984 opgericht - beoogt om, in samenwerking tussen de Staat, de gemeente Rotterdam en 8 grote chemische bedrijven, te komen tot een chemisch afvalverwerkend bedrijf dat een belangrijke bijdrage moet geven aan de oplossing van de problematiek van het chemisch afval.

Naar de mening van de werkgroep zijn er geen goede gronden om de pas zeer onlangs, na ampele overwegingen, tot stand gebrachte staatsdeelneming in de AVR-Chemie Bouw B.V. nu al weer ter discussie te stellen. Ook hier - evenals bij COVRA - wordt de staatsdeelneming, die bovendien gepaard ging met het ter beschikking stellen van aanzienlijke staatsmiddelen à fonds perdu, tijdelijk wenselijk geacht om daardoor de participatie van andere deelnemers te bevorderen.

D.1.

Koninklijke Luchtvaartmij. (KLM) N.V.

In de afgelopen decennia heeft de Staat vele malen nieuwe aandelen in de KLM genomen en sinds 1929 steeds de meerderheid in het aandelenkapitaal behouden. Diverse motieven speelden daarbij een rol. Zo is het steeds van belang geacht dat de KLM, met haar bijzondere betekenis op het gebied van de geregelde luchtvoersvoorziening Nederlands blijft.

Daarom werd en wordt de overheidsbetrokkenheid bij de KLM van veel belang geacht.

Ten behoeve van de onderhandelingen met luchtvaartmaatschappijen en tussen nationale overheden over landingsrechten wordt als regel de eis gesteld, dat in Nederland dan wel bij Nederlanders een aanmerkelijk belang in en een effectieve zeggenschap over de betreffende maatschappij aanwezig dient te zijn.

Thans neemt de Staat voor ruim 55% (nominaal ca f 0,55 mrd.) deel in het aandelenkapitaal van de KLM. De Staat heeft eveneens een meerderheidspositie in de vergadering van prioriteitsaandeelhouders en benoemt de meerderheid van de leden van de Raad van Commissarissen.

De werkgroep is van mening - mede gelet op bovenvermelde aspecten - dat bij de KLM grote nationale belangen in het geding zijn, die de nauwe betrokkenheid van de Staat bij het wel en wee van de KLM verklaren. Die betrokkenheid van de Staat vindt zijn neerslag in de constructie van een meerderheidsdeelneming in het aandelenkapitaal.

De werkgroep acht het evenwel denkbaar en voor nadere overweging vatbaar dat ook andere vormen voor de handhaving van het nationale belang en van het Nederlandse karakter van de KLM effectief kunnen zijn.

De werkgroep beveelt een onderzoek aan naar de mogelijkheid enerzijds het Nederlandse karakter van de KLM te waarborgen en anderzijds het belang van de Staat te reduceren.

De Nederlandse praktijk heeft ook voor beursgenoteerde fondsen oplossingen gevonden, die voor die doel wellicht gebruikt kunnen worden.

Vermindering van het Staatsbelang met behoud van het Nederlands karakter zal ook zonder verkoop van aandelen aan de orde komen, indien de KLM nieuwe aandelen uitgeeft en de Staat daarbij niet meedoet. Ook om die reden is genoemd onderzoek van belang.

Overigens wordt verwezen naar hetgeen in hoofdstuk II over beursfondsen is vermeld.

D.2.

N.V. Luchthaven Schiphol

De Staat neemt sinds 1958 voor 76% (nominaal ca f 130 mln.) deel in het aandelenkapitaal van de N.V. Luchthaven Schiphol. De andere aandeelhouders zijn de gemeente Amsterdam, met 22% en de gemeente Rotterdam, met 2% van de aandelen. De Minister van Verkeer en Waterstaat benoemt 7 van de 12 Commissarissen.

Geheel los van het aandeelhouderschap heeft de overheid in diverse opzichten ook rechtstreeks bemoeienis met de activiteiten van de luchthaven. Zo heeft de Minister van Verkeer en Waterstaat het goedkeuringsrecht van de tarieven die de luchthaven berekent. Ook kan de overheid technische voorschriften geven op basis van de Luchtvaartwet. Voorts zijn aan Schiphol aspecten van ruimtelijke ordening verbonden die overheidsbemoeienis meebrengen. Dat Schiphol alleen al vanwege het aspect vervoersvoorziening als een vitaal nationaal belang kan worden aangemerkt, behoeft geen nadere toelichting.

Maar ook door de talrijke spin-off effecten die de luchthaven Schiphol met zich brengt is sprake van een concentratie van belangen die van grote betekenis voor ons land is. Deze belangen, die direkt zijn afgeleid van de internationale concurrentiepositie van de luchthaven, mogen niet in de waagschaal worden gesteld. Zulks behoeft naar de mening van de werkgroep ten principale niet te betekenen dat de Staat zijn betrokkenheid bij de luchthaven Schiphol gestalte moet blijven geven door deelneming in het aandelenkapitaal. Wel van belang is dat overheidsbeslissingen, zowel in eigen land als in andere landen, de internationale concurrentiepositie van Schiphol beïnvloeden, hetgeen de verkoopbaarheid van de Staatsdeelneming kan bemoeilijken.

Het is vooral onzeker of de belangen van de luchthaven en de daaraan verbonden grote nationale- en regionale belangen, met andere aandeelhouders tenminste op dezelfde wijze zouden worden gediend als thans het geval is.

Er is tenslotte een samenhang met een eventuele toekomstige tweede nationale luchthaven. Daarbij zullen gecompliceerde beslispunten aan de orde komen, die raakvlakken hebben met de verdere gang van zaken bij de N.V. Luchthaven Schiphol. Tegen deze achtergrond meent de werkgroep dat een afstoting van de staatsdeelneming in de N.V. Luchthaven Schiphol vooralsnog niet actueel is, terwijl een vermindering van het belang weliswaar niet behoeft te worden uitgesloten, maar het de vraag is of potentiële kopers voor een beperkt belang te vinden zullen zijn.

D.3. N.V. Luchthaven Eelde

D.4. N.V. Luchthaven Zuid-Limburg

D.5. N.V. Luchthaven Texel

In deze N.V.'s neemt de Staat voor resp. 80%, 50% en 65% deel in het geplaatste aandelenkapitaal. Tezamen gaat het daarbij om een bedrag van nominaal ca f 13,5 mln. Deze staatsdeelnemingen dateren van 1956 en waren ingegeven door de erkenning dat de aan regionale luchtvaartterreinen te stellen eisen de financiële draagkracht van de betreffende regio's te boven ging. Aangezien een beperkt aantal van die terreinen - en met name de onderhavige - geacht werd, naast gewestelijke belangen, ook het algemeen belang van de nationale luchthavencapaciteit te dienen, besloot het Rijk financieel deel te nemen in de opbouw, inrichting en exploitatie van deze luchthavens. Dat gebeurde overigens al ver voor 1956, toen de huidige N.V.'s werden opgericht.

De drie betrokken vennootschappen hebben te kampen met structurele exploitatietekorten die voor ca. 40% door de Staat worden afgedekt.

Om die reden acht de werkgroep de verkoop van de staatsaandelen geen realistische optie, omdat het Rijk nog voor een langere tijd bij de afdekking van de exploitatietekorten blijft betrokken. Denkbaar is verkoop van de staatsdeelneming te combineren met een afkoopsom voor toekomstige exploitatieverliezen.

Dat zou overigens - afgezien van luchtvaarttechnische- en tariefpolitieke bemoeienissen - voorshands nog niet het einde betekenen van de overheidsbetrokkenheid, aangezien bij de luchthavens Eelde en Zuid-Limburg nog omvangrijke uitbreidingsinvesteringen aan de orde zijn waarbij een beroep op de Staat niet uitgesloten is. De werkgroep tekent nog aan dat afstoting van de onderhavige staatsdeelnemingen slechts mogelijk lijkt naar de betrokken regionale overheden en niet naar de particuliere sector.

D.6. N.V. Nederlandse Spoorwegen (N.S.)

De Staat heeft het volledige geplaatste kapitaal van de N.S. - zijnde nominaal f 484.438.000,-- - in handen. De vennootschap werd, na de reorganisatie van het spoorwegbedrijf in één onderneming, opgericht bij de Wet van 26 mei 1937. Dat bij de N.S. het algemeen belang van een goede, openbare vervoersvoorziening aan de orde is, behoeft geen nader betoog. Afstoting van de N.S. acht de werkgroep ongewenst. Er zouden bij afstoting zeer omvangrijke externe effecten optreden, die naar de opvatting van de werkgroep afbreuk zouden doen aan deze maatschappelijk gewenste openbare voorziening.

De werkgroep heeft vastgesteld dat recentelijk de verhouding Rijksoverheid - Nederlandse Spoorwegen opnieuw geregeld is.

De werkgroep acht overigens een nadere bezinning wenselijk over de vraag of - resp. welke - dochtermaatschappijen van de N.V. voor - geheel of gedeeltelijke - afstoting in aanmerking zouden moeten komen.

Een criterium bij de evaluatie hiervan zou kunnen zijn of de activiteiten van de dochterondernemingen al dan niet aan het railvervoer zijn verbonden en als zodanig een onmisbare ondersteuning vormen van de specifieke functie van de N.S. zelve.

Bedacht moet worden dat de monopoliepositie van de N.S. en de omvangrijke jaarlijkse rijksbijdrage voor de N.S. een bijzondere reden vormen om activiteiten, die zonder bezwaar door de marktsector verricht kunnen worden, uit te besteden en zo min mogelijk in concurrentie met de marktsector diensten of produkten aan te bieden die buiten de eigenlijke vervoersfuncties staan.

De werkgroep volstaat in dit rapport met het signaleren van deze problematiek en beveelt nadere bezinning daarop aan.

D.7. N.V. Aandelenbezit Streekvervoer te Utrecht

Deze N.V. is opgericht in december 1981 met een geplaatst kapitaal van f 5 mln., welke plaatsing geheel bij het Rijk is verricht. Het doel van de vennootschap is het deelnemen in ondernemingen die vooral werkzaam zijn in het openbaar streekvervoer. In dat kader heeft de vennootschap, naast de taak tot benoeming van directeuren en commissarissen van de dochterondernemingen o.m. ook de zorg voor de financiering van het concern en het financiële beheer van de dochterondernemingen.

Als Holding heeft zij voorts bemoeienis met de verdergaande concentratie van het streekvervoer via de overname van veelal kleinere streek- en stadsvervoerbedrijven en de integratie daarvan in naburige bedrijven.

Er zijn thans elf dochterondernemingen die werkzaam zijn in het openbaar streekvervoer. In 1983 ontvingen zij gezamenlijk ca f 600 mln. aan Rijksbijdragen. De uit het streekvervoer resulterende tekorten worden door het Rijk afgedekt.

De werkgroep acht de staatsdeelneming in de N.V. Aandelenbezit Streekvervoer als instrument voor een goede organisatie en landelijke coördinatie van het streekvervoer zinvol. Op economische gronden is deze deelneming overigens onverkoopbaar gelet op de structurele exploitatietekorten.

D.8. N.V. Limburgse Tramwegen Mij (LTM)

D.9. N.V. Brabantsche Buurtspoorwegen en Autodiensten
(BBA)

Van het geplaatste maatschappelijk kapitaal van de LTM heeft de Staat 35,5% (nominaal f 2,4 mln.) in handen.

Bij de BBA is dat $33\frac{1}{2}\%$ (nominaal f 50.000,--). In 1983 ontvingen de LTM en de BBA resp. f 28 mln. en f 38 mln. aan rijksbijdragen ter afdekking van de tekorten van hun streekvervoer. Ook bij deze staatsdeelnemingen is sprake van onverkoopbaarheid op economische gronden. Wel acht de werkgroep het, ter stroomlijning van de Staatsdeelneming in het streekvervoer zinnig dat de Staat zijn deelnemingen in de LTM en de BBA overdraagt aan de N.V. Aandelenbezit Streekvervoer, die overigens al een deel van de aandelen LTM in bezit heeft. Voordat deze overdracht zal kunnen plaatsvinden zal een regeling moeten worden getroffen voor de pensioenrechten van de betrokken werknemers. Deze zijn thans ondergebracht bij het ABP, terwijl voor het streekvervoer als geheel een apart pensioenfonds bestaat.

D.10. Stoomvaartmij "Zeeland" - Kon. Ned. Postvaart N.V.

Het geplaatste kapitaal van "de Zeeland" bedraagt f 4,16 mln. De Staat heeft daarvan ruim f 2,9 mln. in handen. Het meerderheidsbelang van de Staat dateert van 1937. In 1921 had de Staat de aandelen die de Staatsspoorwegen in "de Zeeland" bezaten, overgenomen. Het motief voor de staatsdeelneming was de instandhouding van de onderneming vanwege het belang van een regelmatige dienst op Engeland voor het post- en passagiersvervoer. Inmiddels zijn ook andere veerdiensten tussen Nederland en Engeland tot stand gekomen en vindt het post- en passagiersvervoer daarenboven via diverse luchtverbindingen plaats. De werkgroep is van mening dat er geen principiële argumenten meer zijn die een staatsdeelneming in de Stoomvaartmaatschappij Zeeland, Koninklijke Nederlandse Postvaart N.V. noodzakelijk maken. De werkgroep stelt dan ook voor dat nader bezien wordt wanneer tot verkoop van de staatsdeelneming kan worden overgegaan, er van uitgaande dat rekening wordt gehouden met de belangen van de onderneming en de te behalen opbrengst. In dit verband wordt tevens verwezen naar hetgeen in hoofdstuk II over beursfondsen is opgemerkt.

D.11. N.V. Mij Overijsselsche Kanalen

Deze vennootschap, met een nominaal aandelenkapitaal van f 3 mln., is voor 100% staatseigendom. De maatschappij werd opgericht in 1941 waarbij de Staat een meerderheidsbelang nam. In 1961 werd de rest van de aandelen eveneens door de Staat overgenomen. Het motief voor deelneming was de noodzaak tot herstel van de verwoestingen van mei 1940.

Eind 1983 is door de Minister van Verkeer en Waterstaat besloten het, laatste overgebleven, kanaal Deventer-Raalte voor de scheepvaart te sluiten en de vennootschap te liquideren. De liquidatie zal naar verwachting eind 1988 voltooid zijn. Gezien het besluit tot liquidatie wordt in dit rapport niet nader op deze staatsdeelneming ingegaan.

E.1.

N.V. Nederlandse Gasunie (NGU)

De Staat bezit direct 10% (f 40 mln.) van het geplaatste aandelenkapitaal van de N.V. Nederlandse Gasunie en 40% (f 160 mln.) indirect via de deelneming van N.V. DSM. De andere aandelen (50%) zijn voor gelijke delen in handen van Esso en Shell die beiden ook voor gelijke delen aandeelhouder zijn van de Nederlandse Aardolie-maatschappij N.V.

De NGU is voor de Staat het instrument bij uitstek waarmee het gasafzetbeleid zowel binnen Nederland als voor de export gestalte wordt gegeven. De NGU is ook importeur van aardgas. De partners van de Staat in NGU zijn houder van concessies met zeer aanzienlijke reserves van aardgas, waaronder het unieke Groningenveld. Daarom bestaat met deze partners als complement op het NGU-gebeuren een samenstel van overeenkomsten over levering, productie-strategie en afdrachten die voor het lange termijn energiebeleid van grote betekenis zijn, evenals voor de opbrengsten voor de schatkist.

Het directe staatsbelang van 10% in de Gasunie vormt slechts een van de instrumenten (naast commissarisplaatsen, overeenkomsten, de positie van de staatsdeelnemingen via DSM in dit geheel) die tezamen het Nederlandse aardgasbeleid vormen. Doel van dit beleid is altijd geweest de overheid een passende invloed op het beleid en een aandeel in de gaswinning te bezorgen en zolang dit doel nog onverminderd van kracht is bestaat er behoefte aan een vergelijkbaar samenstel van instrumenten. De beheersconstructie die in 1963 gestalte heeft gekregen heeft haar bruikbaarheid bewezen. Er is geen aanleiding door afstoting van het directe of indirecte staatsbelang in Gasunie dit samenwerkingsverband ter discussie te stellen.

E.5.

N.V. DSM

De Nederlandse Staatsmijnen werden in 1902 als tak van Rijksdienst opgericht om de steenkoollagen in Limburg te exploiteren i.v.m. met een tekortschietend particulier initiatief. In 1967 werd het staatsbedrijf omgezet in een naamloze vennootschap. Het stopzetten van de kolenwinning was reeds volop in gang en de uitbouw naar chemische activiteiten kreeg toen een extra impuls. Daarmede heeft DSM een grote bijdrage kunnen leveren aan de oplossing van werkgelegenheidsproblemen die het gevolg waren van de mijnsluitingen.

De oorspronkelijke reden voor staatsdeelneming is geheel vervallen, en er zijn geen bijzondere beleidsoverwegingen aanwezig voor de Staat als enige aandeelhouder - thans nominaal f 700 mln. - bij het chemisch bedrijf DSM betrokken te blijven. DSM opereert op de wereldmarkt in concurrentie met anderen en produceert ook voor ruim 30% buiten Nederland (exclusief aardgas).

Het overheidsbeleid met betrekking tot de bedrijfstak waarin DSM opereert is onafhankelijk van het feit of de Staat de aandeelhouder van DSM is of niet.

DSM speelt als trustee voor de Staat een bijzondere rol in het aardgasgebeuren. Deze is op zich geen reden voor de Staat zijn aandelen in DSM niet af te stoten. De trustee functie is geheel samengebracht in DSM Aardgas B.V. (waarvan alle aandelen in handen zijn van N.V. DSM), waarmee en waarover afzonderlijke overeenkomsten met de Staat zijn gesloten. Bij eventuele afstoting of vermindering van het staatsbelang in DSM zal nader bezien moeten worden of additionele regelingen moeten worden getroffen om het nationale belang bij deze afspraken te waarborgen.

DSM is recent begonnen met de uitvoering van een meerjarenplan dat de afhankelijkheid van de bulkchemie - een onderdeel met een bescheiden en sterk fluctuerende rentabiliteit dat vooral in Zuid Limburg is geconcentreerd, - moet doen afnemen en meer het accent legt op gespecialiseerde produkten in een gediversificeerd assortiment. Het is van belang dat DSM gedurende een aantal jaren een behoorlijk winst- en dividendniveau kan tonen. Hoewel het staatsaandeel in DSM in principe voor afstoting in aanmerking komt, lijkt het moment, gezien de bovengenoemde omstandigheden, minder geschikt. Indien te zijner tijd tot vervreemding wordt besloten zullen de modaliteiten nader moeten worden bezien. Voor de goede orde is te vermelden dat het vervreemden van de aandelen pas mogelijk is na opheffing van de wettelijke belemmering terzake.

E.2.

N.V. Gerofabriek

De werkgroep ondersteunt het voornemen deze staatsdeelneming - ruim 75% ofwel f 2,8 mln. van het nominale aandelenkapitaal - op een daartoe geschikt moment te verkopen.

E.3.

Maatschappij voor Industriële Projecten (MIP) N.V.

De Staat heeft f 330 mln. ofwel 57,3% van het geplaatste kapitaal ad f 576 mln. in handen. Daarop is 25% gestort.

De MIP is opgericht - eind 1982 - om de totstandkoming te bevorderen van projecten die een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de versterking van de industriële bedrijvigheid en de commerciële dienstverlening in Nederland. De bestaande financiële infrastructuur met betrekking tot de markt voor risico-dragend kapitaal werd ten tijde van de oprichting als onvoldoende gekwalificeerd, bezien vanuit de optiek van het industrialisatiebeleid.

Hoewel op dit vlak inmiddels verbetering is opgetreden heeft het motief voor de oprichting van de MIP en de staatsdeelneming daarin nog relatief weinig aan actualiteit en urgentie verloren. De werkgroep beveelt dan ook aan de staatsdeelneming voorshands te handhaven.

E.4.

Ultra Centrifuge Nederland (UCN) N.V.

De Staat heeft 98,9% (nominaal f 161,4 mln.) van het aandelenkapitaal in handen. De motieven die tot de staatsdeelneming - sinds 1981 in de huidige vorm - hebben geleid zijn onder meer:

- de nauwe betrokkenheid van de Staat bij het Ultra Centrifugeprocédé vanuit technologische, industriële en energetische invalshoeken;
- de plannen tot het bouwen van kerncentrales in Nederland;
- de betrokkenheid van de Overheid bij het Verdrag van Almelo;¹⁾
- het nog onzekere klimaat met betrekking tot de politieke aanvaarding van kernenergie en de daarmee samenhangende geringe bereidheid van de industrie tot financiële participatie in UCN.

Deze motieven hebben inmiddels ten dele aan betekenis ingeboet omdat de projectfase thans is afgesloten en de UC-technologie zich bewezen heeft. De financiële resultaten van UCN en de verwachtingen voor de komende jaren zijn inmiddels positief.

De werkgroep acht verkoop van een substantieel deel van de staatsaandelen in UCN op een nader te bepalen tijdstip dan ook voor overweging in aanmerking te komen. Zij tekent hierbij overigens aan:

- dat de aanloopverliezen van UCN nog niet volledig door de positieve resultaten zijn gecompenseerd. Naar het zich laat aanzien zal zulks in 1987 het geval kunnen zijn;
- dat de politiek gevoelige context rondom UCN - waarbij ook aspecten van non-proliferatie van belang zijn - het noodzakelijk maken dat op dit gebied voldoende waarborgen voor de Staat aanwezig blijven. Dat geldt eveneens voor de export van zowel technologie als verrijkingdiensten van UCN.

---

1) Het Verdrag van Almelo is geratificeerd op 4 maart 1970 en gesloten tussen Nederland, Bondsrepubliek Duitsland en Engeland. Hierin zijn afspraken vastgelegd aangaande de ontwikkeling en exploitatie van ultracentrifuges mede in verband met veiligheidsaspecten en het non-proliferatie verdrag. Specifiek wordt hierin o.m. geregeld de produktie, de verkoop en de uitwisseling van ervaring en kennis.

Zowel het in het Verdrag van Almelo voorziene overleg in het joint-committee van de drie regeringen als de Nederlandse wetgeving bieden deze waarborgen. De meerderheidspositie als aandeelhouder geeft nog extra waarborgen en zou zo nodig behouden kunnen blijven.

E.6. N.V. Industriebank Limburgs Instituut voor
Ontwikkeling en Financiering (LIOF)

E.15. N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM)

In het LIOF neemt de Staat voor nominaal f 335.000 - dat is 33,8% - deel in het geplaatste aandelenkapitaal.

De NOM heeft een geplaatst en volgestort aandelenkapitaal van f 1 mln., dat geheel in handen is van de Staat. De deelnemingen dateren resp. van 1975 en 1974 en werden aangegaan met het motief de sociaal-economische structuur en de werkgelegenheid in de betrokken regio's te verbeteren. Dat motief is thans nog steeds van kracht. De staatsdeelnemingen vormen thans nog een belangrijk en onmisbaar instrument in het regionale economische beleid van de regering. Afstoting van de staatsdeelneming is slechts een reële optie als de financiële en beleidsmatige betrokkenheid van de Staat bij de ontwikkelingsactiviteiten van deze ROM's zou worden verminderd.

Overigens is de financieringsopzet van de regionale ontwikkelingsmaatschappijen thans onderwerp van nader onderzoek en besluitvorming. In bijlage G wordt een uiteenzetting gegeven over de redenen van het niet deelnemen van de Staat in de overige drie regionale ontwikkelingsmaatschappijen.

E.7. N.V. Administratiekantoor voor Aandelen Koninklijke
Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken (KNHS)

N.V.

E.8. Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en
Staalfabrieken N.V.

In Hoogovens N.V. heeft de Staat 28,4% (nominaal f 92,4 mln.) van het geplaatste aandelenkapitaal in handen. Voorts bezit de Staat 50 van de 175 prioriteitsaandelen. De Staat benoemt drie leden van de Raad van Commissarissen.

Van de N.V. Administratiekantoor Aandelen KNHS bezit de Staat 2% (nominaal f 2.000) van het aandelenkapitaal.

Het motief voor staatsdeelneming was, na de eerste wereldoorlog, de behoefte een eigen Nederlandse hoog ontwikkelde metaalindustrie van de grond te krijgen, die de toelevering ten behoeve van de scheepsbouw, de bouw van stoomketels, de bruggenbouw en de materiaalvoorziening van leger en vloot op peil kon houden.

Zonder een deelneming van de Staat zou het kapitaal voor deze basisindustrie niet in voldoende mate bijeen gebracht zijn.

De werkgroep is van mening dat er geen principiële argumenten meer zijn die staatsdeelneming in Hoogovens noodzakelijk maken (dat geldt eveneens voor de staatsdeelneming in het Administratiekantoor). Naar de mening van de werkgroep komt de staatsdeelneming in Hoogovens dan ook - na certificering - voor verkoop in aanmerking. Uiteraard zal de internationale staalproblematiek ook in de komende jaren nog een belangrijke overheidsbemoeyenis in en buiten EG-kader met zich meebrengen. Maar dat kan los worden gezien van het al dan niet deelnemen van de Staat in het aandelenkapitaal, al noopt zulks wel tot voorzichtigheid bij het afstoten van het staatsbelang.

Overigens wordt verwezen naar hetgeen in hoofdstuk II over beursfondsen is opgemerkt.

E.9. Nederlandse Energie Ontwikkelingsmij.(NEOM) B.V.

Het geplaatste en volgestorte kapitaal ad f 55,9 mln. is geheel in handen van de Staat. De Staat benoemt de leden van de Raad van Commissarissen. De B.V. werd opgericht in juni 1976 door de Staat. Dit initiatief is ingegeven door de behoefte en de noodzaak de energiepositie van Nederland te verbeteren.

De in dit kader door de NEOM te behartigen concrete projecten tot vergroting van het aanbod van energie resp. tot het bereiken van grotere efficiency en besparing bij het energieverbruik vervullen daarbij een belangrijke rol. De Staat verschaft de NEOM middelen en garanties die voortvloeien uit programma-overeenkomsten tussen de Staat en de NEOM, welke laatste overigens in maart 1984 meer "op armlengte" van de Staat is gebracht.

De NEOM is er op uit meer opdrachten uit de marktsector te verwerven.

Met de staatsdeelneming in de NEOM heeft de overheid een vooralsnog onmisbaar instrument voor een verantwoord energiebeleid in handen. Afstoting van de staatsdeelneming zou daaraan afbreuk doen.

E.10. De Vries Robbé Ramen B.V.

De Werkgroep volstaat met de opmerking dat zij er van kennis heeft genomen dat de betrokken vennootschap in surséance van betaling verkeert.

E.11. Vredestein N.V.

De betrokkenheid van de Staat bij Vredestein Banden B.V. dateert van oktober 1976 toen de overheid ter behoud van werkgelegenheid bij Vredestein een reddingsoperatie heeft verricht en vrijwel alle aandelen heeft verworven.

De Staat neemt thans voor 99,9% deel in het aandelenkapitaal van Vredestein, zijnde nominaal ca. f 36,3 mln.

De werkgroep is van mening dat er geen principiële argumenten zijn aan te voeren om de staatsdeelneming te handhaven. Zij beveelt aan te bevorderen dat de deelneming op een daartoe passend moment kan worden afgestoten.

E.12. N.V. Nederlands Congresgebouw.

Het geplaatste kapitaal van deze vennootschap bedraagt f 10 mln., waarvan de helft in handen is van de Staat. De deelneming dateert van 1962 en is aangegaan met het motief via het Congresgebouw internationale congressen en andere bijeenkomsten in Nederland te bevorderen.

Ook het toerisme en de cultuur in Europees verband werden geacht baat te hebben bij de oprichting van het Congresgebouw. Deelneming van de Staat werd nodig geacht om het Congresgebouw van de grond te krijgen bij een verwachte negatieve rentabiliteit.

De werkgroep is van opvatting dat - hoewel de oorspronkelijke motieven nog steeds gelden - in beginsel afstoting van deze deelneming denkbaar is. In wezen heeft de Staat op zich geen belang meer bij continuering van de participatie. Enige opbrengst bij verkoop van het staatsaandeel lijkt echter niet te verwachten gezien het grote negatieve eigen vermogen. De betrokkenheid van de Staat bij de kredietgaranties t.b.v. het Congresgebouw zou voorts bij afstoting van de staatsdeelneming blijven bestaan. Tegen deze achtergronden lijkt voortzetting van de staatsdeelneming zich dan ook als conclusie op te dringen.

Ten opzichte van de mede-garantiegever, de Gemeente 's-Gravenhage, lijkt voortzetting van de huidige constructie ook correct.

E.13. B.V. Nederlandse Pijpleiding Maatschappij (NPM)

Het maatschappelijk en geplaatste kapitaal van de NPM bedraagt f 5 mln. De Staat en de Gemeente Amsterdam houden elk 50% van de aandelen. De NPM is in 1966 opgericht en eind 1968 in exploitatie gegaan. De NPM is door het Rijk en de Gemeente Amsterdam opgericht om door de aanvoer van ruwe olie uit Rotterdam, de vestiging van olieraffinaderijen en chemische industrieën in Amsterdam-West te stimuleren. De aandeelhouders garanderen de verplichtingen uit hoofde van rente en aflossing. Voorts garanderen zij dat liquiditeitstekorten worden aangezuiverd. Na de sluiting van de Amsterdamse raffinaderij van Mobil in 1982 wordt thans geen ruwe olie verpompt. Er wordt onderzoek verricht naar andere aanwendingsmogelijkheden, waarbij afstoting aan de particuliere sector een alternatief is.

E.14. Domaniale Mijn Mij N.V.

Deze onderneming is in liquidatie.

F.1.

N.V. Vuilafvoer Mij (VAM)

Het geplaatste en gestorte kapitaal van de VAM die in 1929 is opgericht bedraagt f 5,41 mln. en is geheel in handen van de Staat met uitzondering van één aandeel van f 1.000 dat in het bezit is van de provincie Drenthe. Het Ministerie van Landbouw en Visserij garandeert de betaling van rente en aflossing van door de VAM opgenomen leningen.

Hoewel bij dit bedrijf in zekere zin van een openbare voorziening kan worden gesproken, acht de werkgroep dit toch geen principiële argument voor handhaving van de staatsdeelneming. De eventueel gewenste overheidsbetrokkenheid is ook op andere wijze dan door deelneming te effectueren. In beginsel lijkt de deelneming voor afstoting vatbaar.

Toch acht de werkgroep continuering van de staatsdeelneming vooralsnog wenselijk, nog afgezien van de vraag of verkoop een haalbare kaart zou zijn gezien het negatieve eigen vermogen.

Aan de activiteiten van de VAM is een complex van aspecten verbonden dat goed in kaart moet worden gebracht alvorens een verantwoorde evaluatie van deze staatsdeelneming en van de betrokkenheid van de overheid mogelijk is.

Te denken valt o.m. aan de milieuwetgeving, de verschillende technieken voor vuilverwerking, tariefvraagstukken en de mogelijkheden tot zelfstandige financiering.

De werkgroep acht het daarom wenselijk dat in een daartoe geschikt kader een nadere studie naar de toekomst van de VAM wordt verricht. De rechtspositie van het personeel dat ambtenaar is in de zin van de pensioenwet dient daarbij ook betrokken te worden.

SAMENSTELLING VAN DE WERKGROEP

drs. G.A.C. Heerkens (voorzitter)	Directie Financiering en Deelneming Ministerie van Economische Zaken
drs. N. van Donk (secretaris)	Directie van de Inspectie der Rijksfinanciën Ministerie van Financiën
drs. A.G.M. Bastiaans (adjunct-secretaris)	Directie Financiering en Deelneming Ministerie van Economische Zaken
mr. J.P. Kieboom	Kabinet van de Minister-President Ministerie van Algemene Zaken
mr. drs. E.H. Leeuwaarden (tot 30-4-1985) drs. H. Jesse (vanaf 23-4-1985)	Directie van de Inspectie der Rijksfinanciën Ministerie van Financiën
mr. L.C.F.A.J.S. de Leur plv.: mr. H.P.J.C. van Heugten	Directie Financieringen Ministerie van Financiën
drs. G. Zalm plv.: drs. W.A. Kimman	Directie Algemene Economische Politiek Ministerie van Economische Zaken
drs. C.J.Boogaerdt (tot 21-6-1985) drs. W. Zoetewij (vanaf 21-6-1985)	Directie Financiële-Economische Zaken Ministerie van Verkeer en Waterstaat
drs. R.T.J.D. Janssen	Directoraat-Generaal voor Algemene Beleidsaangelegenheden Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Verkoop staatsdeelnemingen

De Staat heeft zich in de loop der jaren om uiteenlopende redenen een niet onaanzienlijk aantal deelnemingen in bedrijven verworven. De vraag rijst thans of de motieven welke destijds bij de verwerving de doorslag hebben gegeven nog dezelfde geldingskracht bezitten. Bezien dient te worden, mede vanuit de optiek van de economische orde, welke criteria aangelegd dienen te worden voor het aanhouden c.q. afstoten van deelnemingen. De hieruit resulterende verkoopopbrengsten zijn weliswaar eenmalig, maar kunnen een structurele doorwerking hebben indien zij worden aangewend voor verlaging van het financieringstekort en de daardoor bespaarde financieringslasten hoger zijn dan de gemiste winstuitkeringen.

In het verlengde hiervan zal in het heroverwegingsonderzoek tevens dienen te worden gezien welke besparingen kunnen resulteren uit de vermindering van het overheidsbeheer bij bedoelde verkoop.

Voorzittend departement: Economische Zaken.

Deelnemende departementen: Algemene Zaken; Financiën; Verkeer en Waterstaat; Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Bijlage C

Taakafbakening

De werkgroep heeft, als vervolg op de in algemene termen geformuleerde taakopdracht, het door haar in beeld te brengen onderzoeksterrein afgebakend in aansluiting op het overzicht¹⁾ van Staatsdeelnemingen in Nederlandse ondernemingen per ultimo 1983.

In het onderzoek zijn derhalve die bedrijven betrokken die de privaatrechtelijke vorm van een N.V. of een B.V. hebben en waarin de Staat een rechtstreekse deelneming heeft. Deze ondernemingen zijn opgenomen in bijlage D en zijn behandeld in hoofdstuk III van dit rapport. Dochtermaatschappijen van deze ondernemingen zijn buiten beschouwing gelaten, omdat de werkgroep van opvatting is dat het daarbij gaat om aangelegenheden die tot de competentie van de moedermaatschappij behoren. Voor de Nederlandse Spoorwegen wordt hierop een uitzondering gemaakt.

De indirecte deelnemingen, zoals die vóórkomen bij de twee financieringsmaatschappijen van de Stichting Industrieel Garantiefonds, bij de Nationale Investeringsbank N.V. onder 100% garantie van de Staat in het kader van de Regeling Bijzondere Financiering, en bij de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen, zijn niet in het onderzoek betrokken. De betreffende instellingen en regelingen hebben tot doel het op bedrijfseconomisch verantwoorde wijze verschaffen van risicodragende middelen aan in de markt werkzame ondernemingen, indien anderszins daarvoor geen aanvaardbare mogelijkheden aanwezig zijn. Het afstoten van deze deelnemingen op een daartoe geschikt moment behoort tot het bestendig beleid.

Hierna wordt beknopt ingegaan op de wijze waarop de Staat via deze intermediairs betrokken is bij deelnemingen in ondernemingen.

De Staatsbedrijven, nl. de PTT en de Rijkspostspaarbank (RPS), de Staatsdrukkerij, het Staatsvisserijhavenbedrijf alsmede hun mogelijke dochterondernemingen zijn eveneens buiten het onderzoek gelaten, omdat deze in andere kaders onderwerp zijn van privatiseringsonderzoek, en in een enkel geval voorstellen tot structuurwijziging aan het Parlement zijn voorgelegd. Dit geldt niet voor 's Rijks Munt. De werkgroep rekent het niet tot haar mandaat om advies uit te brengen omtrent de mogelijkheid tot privatisering van dit staatsbedrijf.

---

1) Tweede Kamer, vergaderjaar 1984-1985, 18600 hoofdstuk IXB nr. 7.

Ook de zogeheten f 1,- stichtingen zijn niet in het onderzoek betrokken. Dit betreft ondernemingen die door diverse oorzaken in ernstige continuïteitsproblemen zijn gekomen en waaraan de Staat financiële middelen heeft verstrekt om aan die problemen het hoofd te bieden. Alle of een deel van de aandelen werden daarbij in afzonderlijke Stichtingen ondergebracht, zodat slechts de economische eigendom, geheel of gedeeltelijk in handen van de Staat is.

De werkgroep is van mening dat voor deze categorie de lijn moet worden gevolgd - zoals thans overigens reeds gebruikelijk - dat afstoting van deze economische eigendom op een daartoe geschikt moment en bij gebleken belangstelling moet worden nagestreefd. Het gaat in dit geval om de volgende aandelenpakketten:

	Nominaal bedrag (Mln. gulden)	%
1. Stichting De Onafhankelijke Stem aandelen in Mij. tot Exploitatie van Stork Ketels B.V.	10	22%
2. Stichting Voortzetting Bamshoeve B.V. aandelen in Bamshoeve Beheer B.V. indirect belang in Spinnerij Nederland B.V.	11,05 14,4	100% 48%
3. Stichting De Halm Hoogkerk aandelen in De Halm B.V.	2,4	100%
4. Stichting Pelgrim Beheer aandelen in Pelgrim B.V.	0,24	100%
5. Stichting Beheer C.C. Controls B.V. aandelen in C.C. Controls B.V.	0,8	80%
6. Stichting Samenwerkende Gieterijen aandelen in Gieterij Doesburg B.V. aandelen in Ned. IJzergieterij "Vulcanus" B.V.	2 3,3	100% 100%
7. Stichting Marine en Industriële Belangen Vlissingen aandelen in B.V. Kon. Mij. "De Schelde"	8,58	90%
8. Stichting Marine en Industriële Belangen aandelen in R.D.M. B.V.	40	100%
9. Stichting Continuïteit Z.B.B. aandelen in Zetmeelbedrijven "De Bijenkorf" B.V.	33,75	100%

Indirecte deelnemingen

Via intermediairs is de Staat betrokken bij deelnemingen in ondernemingen op de volgende wijze:

1. De Staat heeft de Stichting Industrieel Garantiefonds opgericht en financiert dit fonds. Deze Stichting heeft 90% van de aandelen van twee Financieringsmaatschappijen die respectievelijk door de Nationale Investeringsbank (FIGG) en de Nederlandse Middenstandsbank (FIGA) worden beheerd. Deze Financieringsmaatschappijen hebben tot taak te voorzien in de behoefte aan risicodragend kapitaal van in Nederland gevestigde of te vestigen ondernemingen. Het betreft hier een zuiver financieringsinstrument waarmee geen meerderheidsbelangen in ondernemingen mogen worden verworven. Het IGF is opgericht om kleine en middelgrote ondernemingen die moeilijk toegang hebben tot de kapitaalmarkt op deze wijze van risicodragende middelen te voorzien. De Stichting en de Financieringsmaatschappijen hebben aanwijzing gekregen dat wanneer zulks mogelijk is en opportuun de verworven deelnemingen moeten worden afgestoten om op deze wijze ook weer middelen ter beschikking te krijgen voor nieuwe financieringen.
2. Een vergelijkbare situatie doet zich voor bij deelnemingen onder garantie van de Staat (via de zgn. Regeling Bijzondere Financiering), verworven door de Nationale Investeringsbank N.V. Ook hier gaat het om een financieringsinstrument ingezet om een tekort schietend aanbod aan te vullen en worden de betreffende deelnemingen indien zich daartoe mogelijkheden voordoen, afgestoten.
3. Ook de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen hebben tot taak in hun regio risicodragende financieringen tot stand te brengen met name via het verwerven van aandelen. De Staat is van de ROM's soms aandeelhouder (de NOM 100%, LIOF 34%) en steeds (mede)garant voor het participatiebeleid en draagt daardoor het risico van het beleid.
Ook hier is het wederom afstoten van de deelnemingen bestendig beleid.

Het al dan niet in stand houden van deze financieringsinstrumenten is behandeld in de brief d.d. 8 september 1983 van de Minister en de Staatssecretarissen van Economische Zaken, mede namens de Minister van Financiën, inzake de steunverlening individuele bedrijven en wel op grond van het dereguleringsvoornemen, zoals dit in het regeerakkoord en de regeringsverklaring aan de orde is gesteld. (Tweede Kamer, zitting 1982-1983, 15.306, nr. 25).

Tevens zij hier vermeld het rapport nr. 8 in het kader van de derde ronde Heroverwegingsprocedure van 1 november 1983 ("Financieringsstromen Overheid/Bedrijfsleven") waarin in paragraaf 2.3 de instrumenten van Economische Zaken en Financiën aan de orde zijn gesteld.

Overzicht van de resultaten van de staatsdeelnemingen en winstuitkeringen ten gunste van de Staat

Staatsdeelnemingen	Deelnemingen van de Staat (ult. 1984)		A. Saldo winst- en verliesrekeningen (x f 1.000)											
	Nominale bedragen (f1000,-)	in % van het geplaatste kapitaal	B. Winstuitkeringen ten gunsten van de Staat		1980		1981		1982		1983		1984	
			A	B	A	B	A	B	A	B	A	B		
A. Financiën														
1. Ned. Bank	20.000	100	1.000.500	920.700	1.403.000	1.318.900	1.683.700	1.595.400	1.820.700	1.730.400	2.065.900	1.973.100		
2. Bank Ned. Gem.	139.650	50	155.338	19.153	169.368	12.225	215.859	13.447	201.852	15.716 ¹⁾	215.255	16.659 ¹⁾		
3. Ned. Mid. Bank	66.427	22	182.014	10.540	147.540	8.540	89.804	10.628	100.584	10.628	108.274	4.650 ²⁾		
4. Nat. Inv. Bank	50.333	50	9.996	2.265	7.531	2.265	7.935	2.265	8.213	2.265	9.283	2.265		
5. Ned. Wat. Bank	3.333	21,5	-	-	3.665	-	14.573	20	32.270	40 ³⁾	42.375	102 ³⁾		
6. Ned. Fin. Mij. Ontw.	2.646	51	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
7. CF-kantoor	3	60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
8. Holl. Sign. app.	1.800	1	69.182	144	77.381	144	79.401	216	75.321	216	n.n.b.			
9. Haven Vliss.	1.100	35	V 682	-	1.115	165	1.761	220	2.404	220	2.695	220		
10. Kon. Ned. Springst.	1.000	50	857	300	729	300	777	300	1.125	300	2.016	400		
	<u>286.292</u>		<u>1.417.205</u>	<u>953.102</u>	<u>1.810.329</u>	<u>1.342.539</u>	<u>2.093.810</u>	<u>1.622.496</u>	<u>2.242.469</u>	<u>1.759.785</u>	<u>2.445.798</u>	<u>1.997.396</u>		
B. Defensie														
1. Eurometaal N.V.	14.000	70	7.945	3.339	V 13.543	-	4.757	1.641	3.474	1.459	1.612	675		
C. Volkshuiving, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer														
1. COVRA	0,5	1,25									V 242 ⁴⁾	-		
2. AVR-Chemie Bouw ⁵⁾	33	10												
	<u>33,5</u>													
D. Verkeer en Waterstaat														
1. KLM	547.915	55	11.139	-	32.106	-	40.853	-	103.219	-	290.000	36.048		
2. Luchth. Schiphol	129.880	76	V 11.595	-	V 1.565	-	3.639	-	4.426	-	84.951	-		
3. " Eelde	7.365	80	V 4.588	-	V 3.330	-	V 2.868	-	V 1.465	-	V 1.459	-		
4. " Texel	343	65	V 90	-	V 137	-	V 102	-	V 16	-	V 10	-		
5. " Z-Limburg	5.346	50	V 4.513	-	V 5.286	-	V 5.130	-	V 4.921	-	V 4.877 ⁴⁾	-		
6. N.S.	484.438	100	V 28.803	-	V 30.020	-	V 29.892	-	V 26.322	-	28.341	-		
7. Limb. Tramw.	2.400	35	80	-	380	-	479	-	351	-	369	-		
8. Brab. Buurtsp.	50	33	105	-	186	-	24	-	108	-	368	-		
9. Aand. Streekverv.	5.000	100	-	-	-	-	4.191	-	4.803	-	6.543	-		
10. Stoomv. Zeeland	2.914	70	792	495	1.812	-	1.500	-	1.239	-	V 2.678	-		
11. Overijss. Kanalen	3.000	100	V 608	-	V 771	-	V 533	-	V 841	-	V 528	-		
	<u>1.188.651</u>		<u>V 38.081</u>	<u>495</u>	<u>V 6.625</u>	<u>-</u>	<u>12.161</u>	<u>-</u>	<u>80.581</u>	<u>-</u>	<u>401.020</u>	<u>36.048</u>		
E. Economische Zaken														
1. Ned. Gasunie	40.000	10	80.000	8.000	80.000	8.000	80.000	8.000	80.000	8.000	80.000	8.000		
2. Gero	2.800	76	2.033	-	2.316	112	1.856	280	1.001	224	668	196		
3. Mij Ind. Proj.	330.000	57					V 552	-	2.300	-	V 5.208	-		
4. Ultra Centr. Ned.	161.400	99	7.027	-	V 7.845	-	V 7.993	-	2.139	-	17.478	-		
5. D.S.M.	700.000	100	24.900	-	100.600	-	V 187.600	-	163.700	-	463.400	49.000		
6. LIOF	335	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
7. Adm. aand. Hoogovens	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
8. Hoogovens	92.349	29	V 274.100	-	V 393.600	-	V 106.300	-	V 38.400	-	206.500	10.800		
9. NEOM	55.900	100	-	-	-	-	-	-	-	-	754	-		
10. De Vries Robbé	3.500	100	367	-	46	-	544	-	V 800	-	n.n.b.	-		
11. Vredestein	36.266	100	V 11.214	-	V 17.630	-	V 5.818	-	V 3.900	-	700	-		
12. Ned. Congresgeb.	5.000	50	V 15.173	-	V 15.677	-	V 9.266	-	V 9.697	-	V 10.158	-		
13. Ned. Pijpleiding	2.500	50	V 6.292	-	V 6.102	-	V 5.312	-	V 25.953	-	V 5.646	-		
14. Dom Mij ⁶⁾	2.380	99	V 4.941	-	V 5.757	-	V 6.427	-	V 5.141	-	n.n.b.	-		
15. NOM	1.000	100	V 37.984	-	V 51.452	-	V 102.645	-	V 30.219	-	V 17.600	-		
	<u>1.433.432</u>		<u>V 235.377</u>	<u>8.000</u>	<u>V 315.101</u>	<u>8.112</u>	<u>V 349.513</u>	<u>8.280</u>	<u>135.030</u>	<u>8.224</u>	<u>730.888</u>	<u>67.996</u>		
F. Landbouw en Visserij														
1. VAM	5.409	100	V 6.136	-	V 5.844	-	V 4.735	-	1.056	-	223	-		
TOTAAL	<u>2.922.408,5</u>		<u>1.145.556</u>	<u>964.936</u>	<u>1.469.216</u>	<u>1.350.651</u>	<u>1.756.480</u>	<u>1.632.417</u>	<u>2.462.610</u>	<u>1.769.468</u>	<u>3.579.299</u>	<u>2.102.115</u>		

NOTEN

V Verlies.

nbn Jaarverslag nog niet beschikbaar.

1) Naast de vermelde winstuitkeringen hebben ook winstuitkeringen in de vorm van aandelen plaatsgevonden ten gunste van de Staat.

Deze bedroegen voor zowel 1983 als 1984:

6.286.500 aandelen A à f 1,--.

2) Exclusief 9% stockdividend.

3) Daarnaast hebben ook winstuitkeringen in aandelen ten gunste van de Staat plaatsgevonden. Deze bedroegen:

in 1983 : 66 aandelen A à f 250,-- = f 16.500,--

in 1984 : 169 aandelen A à f 250,-- = f 42.250,--.

4) Het jaarverslag over 1984 is nog niet goedgekeurd.

5) Opgericht eind 1984.

6) Boekjaar 1 mei t/m 30 april.

Mutaties in de Staatsdeelnemingen (x f 1.000,--)

Jaar	Vervallen Staatsdeelnemingen	Nominaal	Nieuwe Staatsdeelnemingen	Nominaal	Uitbreiding bestaande Staatsdeelnemingen	Nominaal
1979	RSV Zware Apparatenbouw B.V. ASW Apparatenfabriek B.V.	1.000 799			Vredestein N.V. N.V. Bank voor Ned. Gemeenten N.V. Hembrug Ned. Middenstandsbank N.V.	9.200 8.150 6.041 2.482
1980			Ned. Scheepsbouw Mij. B.V.	98	N.V. Bank voor Ned. Gemeenten Ned. Middenstandsbank N.V. N.V. Hembrug N.V. Hollandse Signaalapparaten	8.150 8.078 4.487 240
1981	Daisy Systems Holland B.V. Mercon Steelstructures B.V. N.V. Ned. Buurtvervoer Mij. N.V. Ned. Tramweg Mij. Udec B.V. Beneluxtunnel N.V.	10.000 3.500 1.200 450 300 23	N.V. Aandelenbezit streekvervoer	5.000	Ultra Centrifuge Nederland N.V. N.V. Bank voor Ned. Gemeenten N.V. Hembrug Ned. Middenstandsbank N.V.	159.200 8.150 3.339 3.009
1982			Ned. Waterschapsbank N.V. Mij. voor Industriële Projecten N.V.	3.333 330.000	N.V. Bank voor Ned. Gemeenten Ned. Middenstandsbank N.V. N.V. Hollandse Signaalapparaten	8.150 3.160 600
1983	Kon. Luchtvaartmij. N.V. AKZO N.V. Kon. Ned. Hoogovens en Staal fabrieken N.V. Transform B.V. Van Doorne's Transmissie B.V. N.V. Hembrug	50.000 2.658 446 50 7.500 24.667			N.V. Bank voor Ned. Gemeenten N.V. BBA	8.150 40
1984	Ned. Scheepsbouw Mij. B.V.	98	Covra B.V. ¹⁾ AVR-Bouw Chemie B.V.	0,5 33	Vredestein N.V. Kon. Ned. Hoogovens en Staal fabrieken N.V. N.V. Bank voor Ned. Gemeenten Ned. Waterschapsbank N.V.	18.000 18.464 6.286 42

1) De oprichting (rechtshandeling) vond plaats in 1982.

Staatsbedrijven en deelnemingen in internationaal perspectief

Er zijn tal van verschillende afbakeningen mogelijk van het begrip "public enterprise sector". Men kan zich volledig laten leiden door juridische begrippen en men kan trachten een afbakening op economische gronden te baseren. De laatste afbakening is het meest relevant doch daarbij moeten tal van knopen worden doorgehakt. Zo doet zich het probleem voor van de afbakening tussen overheid en non-profitinstellingen, en de vraag naar de behandeling van de 100%-deelnemingen, de indirecte deelnemingen en de deelnemingen van de lagere overheden. Afhankelijk van de keus die men op allerlei onderdelen maakt zal de omvang van de becijfering uiteenlopen. Een internationale vergelijking wordt nog bemoeilijkt door allerlei nationale eigenaardigheden in de afbakening die niet steeds gecorrigeerd kunnen worden.

Onder het benadrukken van de betrekkelijkheid van cijfermatige opstellingen op dit gebied worden t.a.v. de omvang van de "public enterprise sector" in enkele Europese landen onderstaande cijfers gepresenteerd die in IMF-kader zijn opgesteld en die in het algemeen betrekking hebben op de 70-er jaren.

Aandeel van de produktie van de "public enterprise sector" in het bruto nationaal produkt (%)

West Duitsland	10,2
Frankrijk	11,9
Italië	7,5
Groot Brittanië	11,2
Nederland	3,6

Bron: Short, R.P., The Role of Public Enterprises: An International Statistical Comparison. (In: Floyd, R.H., C.S. Gray and R.P. short. Public Enterprise in Mixed Economies. Washington, International Monetary Fund, 1984).

Op de situatie die zich in enige E.G.-landen ten aanzien van staatsdeelnemingen voordoet, wordt hieronder wat nader ingegaan.

Verenigde Koninkrijk

Het beleid van de regering Thatcher staat sterk in het teken van het streven naar "less Government, more market". Een van de meest in het oog springende aspecten hiervan is de privatisering van staatsbedrijven die, in verhouding tot de situatie in Nederland, zeer talrijk in aantal zijn. Na de Tweede Wereldoorlog was onder Labourregeringen in vele sectoren tot volledige nationalisering van bedrijven overgegaan. Daardoor waren genationaliseerde ondernemingen, met name in bedrijfstakken als de staal- en scheepsbouw, de energie en het mijnwezen, de communicatie, het transport, de auto-industrie e.d., een belangrijke, zo niet dominante plaats in de betrokken bedrijfstakken gaan innemen.

Bij het aantreden van de regering Thatcher in 1979 omvatte het aandeel van de genationaliseerde industrieën (waarbij de supervisie in handen van de betrokken Ministers ligt) ca. 10% van het B.N.P. en ca 15% van de nationale investeringen. Het aantal werknemers in die staatsbedrijven beliep in 1979 ruim 1,5 mln.

Sedert 1979 is een drastische terugdraai-operatie in gang gezet. Hoewel daarbij ook het aspect van het terugdringen van het financieringstekort een rol speelt, legt de Britse regering vooral de nadruk op het belang van het herstel van markt-discipline, concurrentiebevordering en efficiencyverbetering, via afstoting van staatsbetrokkenheid in bedrijven.

Terzijde zij opgemerkt dat "het terugrollen van de staatsgrenzen" ook gestalte kreeg door vrij omvangrijke verkopen van het woningbestand van de lagere overheid aan de betrokken huurders. Met die verkopen was sedert 1979 een totaalbedrag van ca. 6 miljard Pound Sterling gemoeid.

De verkoop van staatsbedrijven kwam in 1979-1980 op gang door een, gedeeltelijke, afstoting van British Petroleum en de British Technology Group bij welke bedrijven het staatsbezit in de jaren daarna verder werd ingekrompen. In de periode 1980-1985 werd het aantal verkopen opgevoerd via het geheel of ten dele afstoten van staatsbedrijven als British Aerospace, Cable and Wireless, Amersham International, Britoil, Associated British Ports, British Rail Hotels, North Sea Oil Licences, British Gas Corporation/Onshore Oil Assets, Enterprise Oil, Sealink, Jaguar en British Telecom.

In totaal was met deze verkopen een opbrengst voor de Staat van bijna 5,5 miljard Pound Sterling gemoeid. De grootste bijdragen daaraan leverden Britoil (£ 630 mln.), British Technology Group (£ 700 mln.), British Petroleum (£ 820 mln.) en British Telecom (£ 1.350 mln.), welke laatste verkoop als de meest spectaculaire kan worden aangemerkt, mede omdat de opbrengst daarvan het komende jaar nog zal oplopen tot ruim £ 3.900 mln.

Door de verkopen tot nog toe, zijn inmiddels ruim 400.000 werknemers naar de particuliere sector overgegaan. Verdere privatiseringsoperaties zijn thans o.m. gaande of in overweging bij British Airways, British Shipbuilders Warshipbuilding Yards, the National Bus Company, substantiële delen van British Steel en van British Leyland en zoveel mogelijk ook van Britse luchthavens.

Voorts heeft regering o.m. aangekondigd dat bij de gas- en electriciteitsbedrijven gestreefd zal worden naar meer concurrentie en het aantrekken van particulier kapitaal.

Opgemerkt zij nog dat de Britse regering in een aantal gevallen zogenoemde "Golden Shares" in een geprivatiseerde onderneming heeft gehouden ter bescherming van bepaalde aspecten van algemeen belang. Overigens blijft de Staat in een aantal bedrijven ook na de privatisering een deel van de gewone aandelen houden. Zo heeft de Staat bijv. bij British Petroleum nog steeds ca. 32% van het aandelenkapitaal en bij British Telecom bijna 50%. Bij de verkoop van staatsbedrijven zijn voorts veelal speciale faciliteiten aan de betrokken werknemers en kleine beleggers verleend voor de verwerving van de ter verkoop aangeboden aandelen.

Bondsrepubliek Duitsland

De Bondsrepubliek had in 1982 ca 950 directe en indirecte deelnemingen. Gemiddeld genomen omvatten die ongeveer 25% van het betrokken aandelenkapitaal, met uitschieters naar boven en naar beneden. Van de 500 grootste bedrijven in West-Duitsland zijn er ongeveer 90 geheel in overheidshanden. Het grootste deel van dit staatseigendom vindt zijn oorsprong in de Pruisische- en Reichsregimes. Maar ook na de Tweede Wereldoorlog zijn staatsdeelnemingen tot stand gekomen in verband o.m. met de wederopbouw van de economie.

Al in de jaren Vijftig en Zestig zijn afslankingen van staatsdeelnemingen doorgevoerd door verkopen van delen van aandelenpakketten die de Federale Regering bezat in bedrijven als Preussag, Volkswagenwerk en VEBA.

Dit beleid werd echter niet voortgezet vanwege een beursbaisse in 1965, die ten dele samenhang met het relatief grote aanbod van staatsdeelnemingsaandelen. Ook het aantreden van kabinetten met een andere politieke grondslag dan de christelijk-liberale coalitie bracht het proces van afstoting van staatsdeelneming tot stilstand. De toenmalige politieke koers bracht met zich mee dat het aantal directe en indirecte staatsdeelnemingen in de periode 1970-1982 via steunoperaties e.d. weer opliep van ca. 700 tot ca. 950. Met die toeneming was een netto-bedrag van ca. 4,2 miljard D.Mark gemoeid.

In de economische politiek van de regering Kohl is de privatiseringsgedachte weer opgevat in samenhang met het streven de overheidstaken te begrenzen en de marktsector te versterken. Ook de sanering van de overheidsfinanciën speelt overigens een rol bij de herleefde aandacht voor afstoting van staatsbedrijven en staatsdeelnemingen.

In 1983 verkocht de Bondsregering voor 700 miljoen D.Mark aan aandelen in het energieconcern VEBA waarmee het belang van de Staat in VEBA van 44 naar 30% werd teruggebracht¹⁾.

Daarna hebben tot nog toe geen daadwerkelijke verdere verkopen van staatsdeelnemingen plaatsgevonden. Eind maart jl. heeft de Regering haar voornemens terzake bekend gemaakt. Kandidaten voor een - stap voor stap - te reduceren staatsdeelneming in de periode tot april 1987, zijn o.m. Volkswagenwerk, Vereinigte Industrie-Unternehmungen A.G. (VIAG), Prakla-Seismos, Deutsche Pfandbriefanstalt, Industrieverwaltungsgesellschaft, Lufthansa, Deutsche Industrie-anlagen GmbH (DIAG) en bepaalde nevenbedrijven van de Bundesautobahn GmbH. Met de reducering van de betrokken staatsdeelnemingen zou, afgaande op krantenberichten, een opbrengst van 1,5 miljard D.Mark gemoeid kunnen zijn.

Vastgesteld kan worden dat de Bundesregierung met grote behoedzaamheid en bepaald niet vanuit een "à tout prix" instelling te werk gaat bij het afstoten van staatsdeelnemingen. Een algemeen uitgangspunt is daarbij of het aantal en de omvang van de staatsdeelnemingen, in hun huidige proporties, noodzakelijk is om relevante staatsbelangen veilig te stellen.

Daarbij wordt tevens nagegaan of zulks eventueel ook op betere en goedkopere wijze dan door de staatsdeelneming mogelijk is. Het lijkt te verwachten dat de Staat ingeval van afstoting van deelnemingen veelal nog een deel van het aandelenpakket zal behouden. Dit teneinde bij aspecten van meer algemeen belang een zekere invloed op het ondernemingsbeleid te behouden.

Frankrijk

In Frankrijk hebben staatsbedrijven en staatsdeelnemingen vanouds een belangrijke plaats in het economisch proces ingenomen. Al in vorige eeuwen, maar vooral tussen de twee Wereldoorlogen en in de wederopbouwfase daarna, zijn vele particuliere ondernemingen door de Staat overgenomen en werden staatsbedrijven opgericht.

¹⁾ Het aantal indirecte deelnemingen van de Staat liep door deze operatie met enige honderden terug.

Afgaande op de eerder in deze bijlage vermelde berekeningen van R.P. Short is het aandeel van de produktie van de "public interprise sector" in het nationale produkt drie à viermaal zo groot als in Nederland. Bijna een kwart van de beroepsbevolking in de industrie is in dienst van door de Staat gecontroleerde bedrijven.

Terwijl de meeste westerse landen in de jaren Tachtig meer en meer de weg insloegen van een terugdringing van de staatsbemoeyenis met het directe produktieproces, besloot de in 1981 onder President Mitterand aan het bewind gekomen regering tot omvangrijke additionale nationalisaties van belangrijke delen van het Franse bedrijfsleven en bankwezen. Naar globale schattingen was met de nationalisatiegolf van 1982 een bedrag van ca. f 20 miljard gemoeid dat uit de overheidsfinanciën werd opgebracht. Bij deze nationalisaties waren ca 850.000 werknemers betrokken. Inmiddels lijkt zich echter bij de Franse autoriteiten een zekere kentering voor te doen in de opvatting over het belang van staatsdeelnemingen en nationalisaties. Sinds 1982 zijn geen verdere stappen op deze weg gezet. Zelfs werd daarna een wetsontwerp ("une respiration du secteur publique") ingediend waarin het aan staatsbedrijven zou worden toegestaan meerderheidsbelangen in dochterbedrijven te verkopen. Dit wetsontwerp is voorshands in het Parlement gestrand. Niettemin heeft Cie. Générale d'Electricité - welke winstgevende onderneming in de electriciteits- en electronicsector in 1981 werd genationaliseerd - in 1984 bijna 20% (Fr.fr. 175 mln.) van een van haar dochtermaatschappijen ter verkoop aangeboden.

Voorts heeft een viertal staatsbedrijven en staatsbanken in 1983 - niet stemgerechtigde - participatiecertificaten op de kapitaalmarkt geëmitteerd.

Opmerkelijk is verder dat premier Fabius in 1983 als zijn mening uitsprak dat de Staat niet de rol van ondernemer behoort over te nemen.

Aangetekend zij tenslotte dat de belangrijkste oppositiepartijen hebben aangekondigd dat zij tot omvangrijke privatiseringsprogramma's zullen overgaan als zij na de verkiezingen van maart 1986 in de regering zouden komen.

Italië

Ook in Italië vormen staatsbedrijven en staatsdeelnemingen een belangrijk element in het economisch proces. De oorsprong daarvan ligt vooral in het onder het Mussolini-bewind opgerichte "Istituto per la Ricostruzione Industriale" (IRI).

Deze holdingmaatschappij van staatswege omvat ook nu nog ruim 1.200 bedrijven waaronder vier van Italië's grootste banken, Alitalia luchtvaart, de omroep, de PTT, scheepswerven, vliegtuigbouw, transportbedrijven, staal- en constructiebedrijven, voedingsindustrieën en vele andere ondernemingen. Bij IRI werken ruim een half miljoen mensen. Daarnaast is o.m. de oliemaatschappij ENI - een van 's werelds grootste - in handen van de Staat.

De sterk gestegen overheidstekorten hebben de Italiaanse autoriteiten inmiddels aanleiding gegeven de knip op de overheidsbeurs te leggen bij de financiering van de veelal met tekorten werkende staatsbedrijven en deelnemingen. De betrokken ondernemingen worden nu meer en meer, doelbewust, naar de kapitaalmarkt gedreven voor het aantrekken van middelen. Dit proces - dat in Italië met de term "privatizzazione" wordt aangemerkt - heeft in een aantal IRI-bedrijven als Alitalia en staatsbanken zoals de Banca Nazionale del Lavoro e.a. inmiddels tot een, relatieve, vermindering van het staatsaandeel geleid.

Soortgelijke ontwikkelingen doen zich voor bij het oliebedrijf ENI en zijn vele dochtermaatschappijen. Een complicerende factor in dit privatiseringsproces "Italian Style" is overigens dat de op de kapitaalmarkt geëmitteerde aandelen van diverse IRI-bedrijven veelal worden gekocht door eveneens tot het IRI-holdingconcern behorende banken en beleggingsinstellingen.

Verklaring betreffende het niet deelnemen van de Staat in enkele regionale ontwikkelingsmaatschappijen.

Het feit dat de Staat niet deelneemt in het kapitaal van de Brabantse-, de Gelderse- en de Overijsselse Ontwikkelingsmaatschappijen laat zich historisch verklaren.

De NOM en het LIOF zijn opgericht op initiatief van de Staat. De Staat nam daarbij deel in het aandelenkapitaal omdat zij het wenselijk achtte een 100%-garantie te verstrekken op de deelnemingen en financieringen van deze regionale ontwikkelingsmaatschappijen, onder de voorwaarde dat deze actieve financieringen binnen de vastgestelde, niet onaanzienlijke, garantieplafonds bleven.

Toen later, in het begin van de jaren tachtig, de oprichting van de overige drie regionale ontwikkelingsmaatschappijen ter discussie stond, werd voor elk daarvan een gemeenschappelijk garantieplafond met een beduidend geringere omvang voorzien. Tevens diende de garantieverplichting van de Staat zich tot 60% daarvan te beperken, de overige 40% zou de betreffende provincie voor zijn rekening nemen. Deze opzet diende uitdrukking te geven aan de gedachte dat een regionale ontwikkelingsmaatschappij wellicht meer een zaak is van de regionale overheid dan van de centrale overheid. Vooruitlopend op de centrale besluitvorming zijn sommige provincies er op eigen initiatief toe over gegaan de oprichting van een ROM te effectueren. De instelling van de gemeenschappelijke garantieplafonds heeft vervolgens in 1982 zijn beslag gekregen. Tot een Staatsdeelneming is het evenwel niet meer gekomen.